

Textos populars catalans dels s. XV-XVI.

Un apòcrif assumpcionista, una còpia dels *Amonestaments* de Turmeda, una representació nadalenca i unes oracions supersticioses

PEP VILA I MEDINYÀ

Investigador. Institut d'Estudis Gironins

EDUARD SIERRA VALENTÍ

Doctor en història

Resum: S'editen estudiades, revisades i anotades dues llibretes amb textos copiats als segles XIV al XVI, que contenen un apòcrif assumpcionista, textos devots i bíblics en llatí i en català, els *Amonestaments* d'A. Turmeda, un fragment de teatre nadalenc, oracions de màgia devocional i supersticiosa, provinents d'un casal: Can Borell de Sant Hilari Sacalm.

Paraules clau: textos devocionals, pregàries, segles XV-XVI, Turmeda, Sant Hilari Sacalm.

Abstract: We present a critical edition with notes of two notebooks (XIV-XVI centuries) from a «casal» (manorhouse) called Can Borell of Sant Hilari Sacalm. The two notebooks contain an apocryphal text of the Assumption, devotional and biblical texts in Latin and Catalan, the *Amonestaments* by A. Turmeda, a fragment of a Christmas play, and magical prayers –devotional and superstitious.

Keywords: devotional texts, prayers, XV-XVI centuries, Turmeda, Sant Hilari Sacalm.

Quaderns de la Selva, 24 (2012)

27-54

 Centre
d'Estudis
Selvatans

L'historiador Francesc Carreras Candi (Barcelona 1862-1937) passà estius a Sant Hilari Sacalm i en va escriure una monografia.¹ L'any 1920, va visitar el mas Can Borrell, a la parròquia de Santa Maria de Mansolí, on el propietari, Manuel Borrell, posà a la seva disposició documents històrics del mas, entre els quals dos manuscrits devocionals amb textos literaris i religiosos.² Carreras publicà un estudi amb la transcripció dels textos més importants i una breu semblança de la família.³ Des d'aleshores els manuscrits havien esdevingut introbables i calia refiar-se d'aquella edició, que conté deficiències. A més dels dos quaderns manuscrits, objecte d'estudi i transcripció en aquest treball, hi havia a la casa altra documentació, majoritàriament pergamins.⁴

En les esmentades llibretes de Can Borrell trobem copiats tres textos literaris i d'altres de devocionals, de desigual valor i d'extensió. Un pertany a la dramaturgia nadalenca catalana medieval, un altre a la lírica (els *Amonestaments* de Turmeda) i un tercer és la derivació d'un evangeli apòcrif sobre la dormició de la Mare de Déu. Hi ha també un bon nombre d'oracions, en llatí i català, que tenien diversos usos terapèutics, al costat de mostres de literatura religiosa.

Descripció dels dos quaderns manuscrits

Primer quadern

Manuscrit enquadernat en pergami, rosegat i sense guardes. La conservació és deficient. En la coberta i en el lloc del manuscrit hi ha dues inscripcions esborrades. Les mides són: 16 x 15 cm. La caixa d'escriptura és 8 x 12 cm. El lloc del volum és lligat amb cordill. En el marge dret del pergami hi ha evidències d'un cosit, desfet. La lletra del recull és variada. Hi ha diverses mans dels s. XV al XVII. Conté XXI folis numerats antigament, més diversos folis en blanc o escrits. En conjunt l'obra té 57 folis, foliats modernament a llapis. Manquen el foli 6, 9 i 21. Els folis 15v, 16v, 17, 18 són en blanc. En els folis 32v-36v hi ha apunts de compres i vendes de castanyes. El quadern és format per quatre plecs cosits: el primer de 12 bifolis; el segon té 3 bifolis, un tercer, 16 bifolis, un quart, 5 bifolis.⁵ D'aquest quadern destaquem la transcripció incompleta del *Llibre dels bons amonestaments* de Turmeda i un fragment d'una obra de pastorets amb el monòleg del dubte de Josep sobre l'embaràs de Maria que ocupa la major part de l'obra.

1 Notes històriques de Sant Hilari Ça-calm. Barcelona, 1911.

2 Descrits a la *Bibliografia de textos antics catalans, valencians i balears* (BITECA) (Ref. 2269), amb bibliografia que ens estalviem de tornar a copiar. Obres copiades entre 1501 i 1700 per diverses mans. La còpia és en mal estat. URL: <http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon/index_ca.html>

3 F. Carreras Candi, "Lo passament de la Verge Maria (Llibret talismán del segle XVI)", *BRABLB*, X (1921-1922), p. 196-222. URL: <<http://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/view/200606/275653>>

4 Actualment la documentació és en poder del senyor Àngel Serradesanferm, mestre i estudiós de Sant Hilari, el qual va adquirir-la a un descendent de la família. Li agraïm profundament que ens n'hagi facilitat l'accés.

5 Dins del manuscrit hi ha un paper plegat amb lletra de Carreras: «Los dos primers fulls són oracions a la Verge y bons consells de Fra Turmeda. Segueixen molts fulls en blanch y après hi han los comptes fets de sach de castanyes en lletra del segle XVII».

1. Anima Christi... (f. 1r-1v)
2. Haec est mensura longitudinis (f. 1v-1r)
3. Trinitas Agios... (f. 2v)
4. Jesus in ore (f. 2r-2v)
5. *Aquesta oració donà sent Luis al rey Carles* (f. 2v)
6. *Senyor, ver Déu, Jhesu Christ* (f. 3r)
7. *En lo nom de Jhesus* (f. 3r-4r)
8. *Llibre dels bons amonestaments* de Turmeda (f. 4v-12v)
9. *Per fer la Nativitat de Nostre Senyor* (f. 13r-15r)
10. *Jesús anà ellà Lletra del segle XVI* (f. 16r-16v)
11. *Qui aquesta oració* (f. 19r-19v)
12. *Magnificat anima mea Dominum* (f. 25r)
13. [Manaments] (f. 25v)
14. [Pecats mortals] (f. 26r)
15. [Sentiments corporals] (f. 26r)
16. [Obres de misericòrdia corporals] (f. 26r-26v)
17. [Obres de misericòrdia espirituals] (f. 26v)
18. [Salms penitencials] (f. 47r-49r)
19. [Oració contra els pecats mortals] (f. 53r-53v)

Segon quadern

Manuscrit enquadernat en pergamí molt gastat i reaprofitat, sense guardes. Lletra de la segona meitat del s. XV. Conté 16 folis sense numerar, cosits amb dos cordills, en un sol plec de 8+8. Les mides: 8,02 x 11 cm. L'escriptura de la caixa fa 7,4 ample x 10,8 de llarg. La humitat afecta les últimes ratlles de més d'una pàgina.⁶ El petit quadern que, com el primer, es podia dur còmodament entre la roba o en una butxaca conté els textos següents (el primer, apòcrif assumpcionista, donà títol al treball de Carreras). Cal destacar el núm. 6 (29), oració mariana per a les embarassades.

1. *Así comença lo espassament de la Verge Maria*. “Qui-l dirà o-l farà dir, o-l portarà ab bona devoció o remembrança, no li cal haver pahor del diable, ni de neguna cosa que mala sia, o no ni cal tembre de sos enemichs, que no li poran fer mal”. (f. 1-11)
2. *Aquesta oració és de la Verge Maria* (f. 11-13v)
3. *Aquesta oració és bona* (f. 14-14v)
4. *Altra oració provade* (f. 14v-15r)
5. *Altra oració apropiade* (f. 155-15v)
6. [Oració per a les parteres]. *Aquesta oració és molt apropiada...* (f. 15v.-17r)

⁶ Dins del manuscrit es conserva un paper plegat amb lletra de Carreras: “Oració per tenir bona mort, per anar de part, etc., oracions més curtes y apropiades per tot”.

No hi ha cap rastre ni nota que indiqui la paternitat de la còpia material d'aquest recull d'apunts diversos, transcrits sense un ordre.⁷ Els dos quaderns, mal conservats, tenen la coberta de pergamí molt gastada. Fa la impressió que han estat oberts, llegits i rebregats centenars de vegades. Pensem, però, que foren copiats a la zona de Sant Hilari Sacalm, a les Guílleries, en el casal noble de Castell de Solterra, situat al cim del Puig de Solterra, que va passar als Gurb, senyors dels Castell de Mascarbó o de la Rovira.⁸

Notes sobre la llengua

El recull inclou textos en català i en llatí per diversos escriptors, sense gaire cura, els s. XV i XVI. En conjunt és una mala còpia de textos diversos, de base medieval. L'únic propòsit dels posseïdors fou el de recollir un seguit d'oracions, fetilleries, textos religiosos, majoritàriament de devoció mariana, en el context del comportament religiós d'aquell temps. En llatí trobem copiades oracions, salms bíblics, etc. Altres textos religiosos de caràcter exhortatiu, oracions talismàniques, quasi màgiques, els *Amonestaments* de Turmeda, el fragment del teatre nadalenc o l'apòcrif sobre el traspasament de la Verge, de caire narratiu, són escrits en català. En el cas del llarg fragment de Turmeda, on són freqüents els casos de fonètica irregular, fa la impressió que l'oralitat o el record mediatitzen l'escriptura.

Som conscients que cada text s'hauria d'analitzar, des d'un punt de vista de la llengua, per separat, donada la barreja de fragments copiats d'aquí i d'allà per diverses mans; s'hi donen vacil·lacions ortogràfiques importants, amb un interès divers. Hi ha confusions, capgiraments de lletres, metàtesis i epèntesis. Alguns textos són més antics que d'altres. Per exemple, en l'oració núm. 13 trobem arcaïsmes molt reculats: *homey*, *ladronisi*, *ambleràs*, *astros*, *munt* per "muntanya", etc.

Pel que fa a les grafies, predomina la conjunció copulativa *e*. La *i* semivocal es representada per *y*: *may*, *servey*, etc. Moltes de les oclusives velars, tenen el dígraf final en *ch*: *sanch*, *foch*, *volch*, *sechs*, *hach*, etc. La *l* simple representa l'*ela* palatal a començament de paraula: *lagirà*, *linage*, *lot*, *levar*. La *s* líquida, llatinitzant: *sperit*, *streny*, *stremordits*, etc. També hi ha grups consonàntics d'origen culte com ara: *sanct* al costat de *sent*. S'usa la *h* muda, que marca els hiats: com en *lahós* o en l'antropònim *Johan*. Els copistes pertanyen a l'àrea del català oriental. Són nombroses les vocals àtones que es neutralitzen, que confonen *as* i *es*: *sent*, *enamichs*, *terdar*, *Edam*, *sarà*, *marsè*, *basar*, *selude*, *anvega*, *sapultura*, *alagria*, *leor*, *piatat*, etc. També hi ha vacil·lació d'*u* per *o*: *porgatori*, *Jusep*, *reculliment*, *dix-lus*, etc.

En morfologia, hi ha la pervivència del cas recte llatí (*Deus*), el verb *ser* s'usa com a auxiliar en la formació dels temps compostos: *est tramès*. Hi ha més d'un

7 A la pàgina 28 llegim: «Aquest libre es de Nasi de casa [Domènec].»

8 El castell fou propietat de Pere Ramon de Vilademany i a la fi del s. XIII passà a mans de la família Gurb. A partir del s. XIV fou abandonat i substituït per la casa forta de la Rovira, també coneguda com 'castell de Mascarbó' (GEC, A. Pladevall). Carreras Candi, en l'estudi esmentat, donà més detalls de l'entorn històric i familiar d'aquesta nissaga.

verb amb la primera persona del present d'indicatiu sense desinència: *prech*. En el camp del lèxic trobem alguns arcaïsmes, *ans*, *colre* (celebrar), *leor*, *hom* (home), *lahós*, *huy*, *malencosa*, *malanat*, *maysó*, *honta*, *tras tuyt*, *potent* (en el sentit de força), *reembrar*, *gog*, *fust*, *mosèyer*, *espeventablement*, *acontinent*, *endorocar-lo*, *guoygs*, etc. El cultisme: *antenom*. Assenyalem els topònims i antropònims: *Daviu*, *Johan*, *Senayí*, *Aspaya*, *Judeya*, *Montycion*, *Ballém*, *Tioxa* etc. També anotem les pronúncies populars o dialectals: *unt*, *nòvul*, al costat de *núvol·ls*, *vangèlia*, *penetència*, *baneyta*, *aixaloc*, *veguà* (vegada), etc.

La nostra edició

Editem d'acord amb els criteris de la col·lecció "Els Nostres Clàssics": desenvolupem abreviatures (sense indicar amb cursiva); regularitzem *i* i *j*, *u* i *v*; usem el punt volat en les elisions que avui no tenen representació gràfica; puntuem, separem mots, usem majúscules i minúscules, apòstrof i guionet, i accentuem segons criteris actuals. Usem claudàtors per a restituir lletres i fragments que manquen. Asseyalem el canvi de foli amb //. Hem adoptat la norma d'escriure Jesu-Christ per *Jhesu Xrist*. També afegim entre claudàtors diversos subtítols per facilitar lectura.

Sempre que ens ha estat possible, anotem críticament els textos, oferim aclariments lingüístics, històrics, bíblics, etc. Presentem les diverses parts, segons l'ordre com apareixen en els dos quaderns (1) i (2). Als dos llibrets, els textos no porten títol.

No hem pretès fer una edició crítica dels textos. En el cas de l'obra de Turmeda, conservada en diversos manuscrits i edicions impreses, manca una edició crítica i la que en va fer Marçal Olivar és de 1929. Hem esmenat com millor hem sabut els nombrosos errors de transcripció, les divergències de lectura observades en l'edició de les dues llibretes de Carreras Candi.

Entre la devoció i la superstició

Aquesta mena de llibretes amb oracions, fórmules, supersticions, jaculatories, vots, promeses, recitacions cabalístiques, pensaments màgics, falses creences, en llatí i en català, que eleven l'enteniment a Déu, als àngels o als sants sia per exaltar-los o per demanar-los favors, són ben coneguts en la nostra cultura.⁹ Com

9 En el llibre *El llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV* (Barcelona: Fundació Noguera, 1992) apareix una oració a Sant Nicasi, advocat contra la pestilència (p. 211). Veg. també N. del Molar, "Terapèutica con magia y religión en el siglo XIII" (*Pyrene*, p. 1071-1078). Textos copiats i estudiats d'un manual notarial de Sant Esteve de Llémana, dipositat a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Hi ha textos en llatí contra el mal de dents amb invocacions a les tres persones de la Santíssima Trinitat i a sant Blai contra el mal de coll. Veg. també "Johan I y les supersticions", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, núm. 72 (1921), p. 125-169. J. B. Alart, "Trois formules de conjuration en catalan (1397)", *Revue des Langues Romanes*, XI (1879), p. 10-12. C. Batlle, "Un receptari supersticiós del segle XVI", *Iberoromania*, 10 (1979), p. 1-4. L. Batlle, "Una taula supersticiosa del XIV" segle", *Arxiu de Tradicions Populars*, VI, p. 374. J. M. Díez-Borque, "La literatura de conjuros, oraciones, ensalmos", en *Culturas en la Edad Media. Cursos de Verano del Escorial* (Madrid: Editorial Complutense, 1994, p. 11-44). R. Jordi González, "Fórmulas medicinales populares y supersticiosas pertenecientes a la primera mitad del siglo XV", *Circular Farmacéutica*, 273 (1981), p. 468-

diu el refrany català: “oració curta puja al cel”. Responen a una religió popular, viscuda per les classes subalternes i més al món rural, encara que no exclusivament. Aquestes pràctiques folklòriques perduraren fins a les reformes postridentines de l'Església.

Els límits entre devoció i superstició són esborradissos. Oracions incògnites, eixarms, encortaments, oracionetes, conjurs, paròdies d'oracions, tant en llatí com en català o castellà, sovint explotaven la bona fe d'homes i dones. Eren pràctiques heterogènies, alternatives a les fórmules oficials. Des d'antic el fet diví s'incorpora a l'horitzó mental quotidià. Gairebé sempre la dona era la dipositària d'aquests sabers, la majoria dels quals tenien per finalitat preservar, mantenir o recuperar la salut perduda. La religió i la medicina oficials intentaren, amb mitjans diversos, combatre'ls.

Bona part del material conegut requereix un ulterior estudi. Hi trobem oracions peticionàries amb fórmules màgiques, cabalístiques, sovint grotesques, adreçades a intercessors celestials, per aconseguir béns temporals i espirituals. Totes o gairebé totes, però, duen implícit un acatament a la divinitat. Altres són salms bíblics recitats per obtenir determinats objectius. Són supersticioses les que no recull el ritual oficial de l'Església. J. Perarnau defineix el conjur com l'aplicació d'una força misteriosa, vinculada a certs ritus o fórmules, gràcies a la qual hom vol obtenir efectes fora de la normalitat (com ara guaricions).¹⁰ En les visites pastorals medievals hom preguntava als feligresos si coneixien persones que practiquessin sortilegis o malefícis, pràctica ben arrelada. J. Massot esmenta, entre d'altres, desviacions del parenostre, l'oració per excel·lència.¹¹ De parenostres populars, prohibits per l'Església, n'han arribat fins a nosaltres: *Pater noster lo major*, *Pater noster lo petit*, *Parentostre major*, el *Parentostre del llop*, etc. Aquest darrer, usat com a oració de viatge (“Les claus de sant Pere/ em vagin davant i darrera”), ja es troba en un manuscrit de Maçana, del s. XVI, transcrit per J. Gudiol, i apareix, deturpat, en el nostre recull.¹² En definitiva, es tracta de testimonis de la psicologia social d'una època i de mostres modestes de creativitat.

481. R. Jordi González, “Curiosas fórmulas de medicina popular pertenecientes al ultimo cuarto del siglo XV”, *Offarm*, 4 (1982), p. 239-246. R. Jordi González, “Fórmulas medicinales populares y supersticiosas pertenecientes a la primera mitad del siglo XVI (1504-1568)”, *Circular Farmacéutica*, 281 (1983), p. 501-526. R. Jordi González, *Aportació a la història de la farmàcia catalana (1285-1997)* (Barcelona: Fundació Uriach 1838, 1997). L. Granjel, *Aspectos médicos de la literatura antisupersticiosa española de los siglos XVI y XVII* (Salamanca: Universidad, 1953). R. Muchembled, “Sorcellerie, culture populaire et christianisme au XVIe siècle principalement en Flandre et en Artois”, *Annales ESC*, 28 (gen-feb 1973), p. 264-283. J. Perarnau, “Activitats i fórmules supersticioses de guarició a Catalunya en la primera meitat del segle XIV”, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, I (1982), p. 47-78. J. M. Roca, *La medicina catalana en temps del Rey Martí* (Barcelona, 1919, p. 50) comenta que els conjurs i jaculatories per curar malalts eren infinits. Per al mal de caure, o sia mal caduc (epilèpsia), s'havia de dir una oració a l'orella del pacient: *Oremus, preceptis salutaribus moniti et divina institutione formati, audemus dicere: Pater noster qui es in coelis*, etc. J. Romeu, “Sobre conjurs folklòrics en vers”, *Revista de Catalunya*, 80 (nov 1994), p. 83-95.

10 Veg. Perarnau, 1982, p. 48.

11 Veg. “La literatura religiosa de l'Edat Mitjana en la tradició oral d'avui”, en *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Oxford: The Dolphin Book, 1976, p. 278.

12 Veg. oració número 4[23].

Comentaris al primer llibret

Oracions i textos breus (núm. 1-7 i 10-19)

L'oració núm. 5 servia per conjurar perills diversos (per no morir en perill d'armes, per no anar a la presó; també d'antídot contra la mossegada de la serp). Si la deies mentre et penjaven a la forca, no mories. La núm. 7 era indicada per lliurar-se de les penes dels inferns. Perquè fes efecte havies de dir set vegades l'oració del *parenostre* per cada gota de sang que Jesús escampà per amor dels pecadors a l'arbre de la veracreu. Es tracta d'un exemple de devoció a la sang de Jesucrist. Si perseveraves i la recitaves durant quinze anys, obtenies cinc gràcies espirituals. Per la primera, tres persones del seu llinatge es convertien a Jesucrist i els seus fills eren del seu regne; la segona era que series net de tot pecat; la tercera, l'obtenció de tanta gràcia com Jesús havia escampat amb la seva sang; la quarta, que totes les ànimes per les quals pregaries es deslliurarien del purgatori; i la cinquena, que si hom moria en l'any que havia començat l'oració, assoliria tantes gràcies com si hagués dit l'oració quinze anys. L'oració dita cada dia, durant quinze anys, representen tants "*pater noster*" com gotes de sang Jesucrist va perdre en la passió.

La núm. 10, en lletra de ben entrat el s. XVI, era invocada contra les febres, sempre que la portessis o la diguessis. L'11, escrita amb lletra de la fi del s. XV, si la deies tres vegades al dia, en honor de Maria i de tota la cort celestial, t'alliberava aquell dia de la mort, també era bona contra les ferides de ferro, la pedra, l'aigua, el foc. Dient-la tampoc no podies morir de mort sobtada. Si hi havia la presència d'un mal esperit, l'havies de recitar tres vegades amb una candela beneïda, encesa sobre el cap. Si una dona anava de part, també amb una candela beneïda, encesa sobre el cap, deslliurava l'infant sense problemes. Si deies l'oració tres vegades, abans de sortir de casa, no trobaves perills durant el viatge.

En els núm. 13-18 trobem textos de la més estricta ortodòxia, literatura religiosa i moralitzadora com són els manaments que Jesús donà a Moisès a la muntanya del Sinaí, la denúncia dels pecats mortals, els cinc sentiments corporals. També hi ha una relació de les obres de misericòrdia corporals i espirituals. L'oració núm. 18, de tema pasqual, era invocada contra els pecats mortals. A continuació hi ha una transcripció incompleta dels salms penitencials.

El llibre dels bons amonestaments, de Turmeda (núm. 8).

Anselm Turmeda (Mallorca, c. 1352-Tunis c. 1430) va escriure el 1397 aquesta paròdia de sermó en vers que funcionava com un tractadet de moral molt seguit.¹³ Encara que n'hi hagi una edició princeps (Barcelona, 1575), són nombroses les

13 Martí de Riquer, *Història de la literatura catalana*, II (Barcelona: Ariel, 1980, p. 274-280). És imitació, a voltes traducció, de l'obra italiana de la segona meitat del s. XIII *Dottrina dello Schiavo di Bari*. Durant els s. XVIII i XIX, es convertí en llibre d'aprenentatge de la lectura a les escoles. Riquer en registra entre 1635 i 1821 almenys quaranta edicions populars, sense comptar-ne moltes de valencianes.

còpies manuscrites escampades arreu.¹⁴ Hi ha una edició moderna de Marçal Olivar que hem tingut en compte en fer la nostra transcripció.¹⁵ El text original consta de 428 versos disposats en estrofes de tres octosíl·labs que rimen entre elles i van seguits d'un tetrasíl·lab de rima independent.

La nostra còpia és molt defectuosa. Alguns fragments són escrits en prosa i fa la impressió d'haver estat recollit oralment. A més, manquen pàgines al manuscrit (les estrofes sobre el poder dels diners no hi són). Copia integrament o parcialment les cobles 1-17; 29-50; 58; 78-95; 97-107, alguns dels quals són ratllats, escrits en prosa. No reproduïx els versos editats per Olivar: "E no consums lo teu arnès" (cobla 9), "muller d'altre ne difamar (cobla 13), " té lleialtat a ton senyor/ mentre viu sies" (cobla 17), "mentre el seguesques" (cobla 50), "a ton proïsme no faràs/ algun dammantge" (cobla 58). Segons BITECA, l'estrofa 103 d'Olivar es resol en aquest testimoni abreujadament, de la manera següent: "E no la dictas en llatí/ per so que tothom la pusque entendre".

Aquesta col·lecció de principis morals, de normes de conducta, és presidit pel sentit comú, el seny, el realisme, l'escepticisme, l'amor a la vida terrenal, als diners, etc. Canta la *joie de vivre*, aprova el qui obra independent i fou versificat en una llengua planera, en un estil pedagògic assequible a la majoria de les intel·ligències.

Una representació nadalenca (núm. 9)

El drama modern té, com és sabut, un origen predominantment eclesiàstic. El Cicle Nadalenc s'inscriu en un dels moments litúrgics més importants de l'any i és ric en textos i en al·legories. Tracta del naixement i adoració de Jesús pels pastors i pels mags arribats d'Orient. El fragment seria una derivació de l'*Officium Pastorum* o adoració dels pastors. Algunes peces es representaven en els oficis litúrgics la vigília de Nadal.

Aquest text fragmentari, prou arcaic, obra ja molt deslligada de la litúrgia, de procedència medieval, escrit amb una certa llibertat compositiva, permet acostar-nos a través de les figures de Sant Josep, Maria, l'àngel i el diable a l'esperit d'aquestes representacions senzilles i populars, sense cap pretensió literària. Aquest fragment de 76 versos de *Per fer la nativitat de Nostre Senyor* és un dels antecedents més primitius que ens han arribat fins avui dels actuals «pastorets». Del s. XV gairebé no conservem cap text dramàtic en català del Cicle Nadalenc.¹⁶

14 El P. Nolasco del Molar en donà a conèixer una altra còpia, provinent de la Garrotxa. "Nuevo manuscrito de los Amonestamientos de A. Turmeda y otros textos", *Pyrene*, núm. 47 (1954), 1265-1280. És una còpia fragmentària, molt dolenta, feta en els 11 primers folis d'un manuscrit miscel·lani de 71, d'un particular d'Olot. Segons l'editor, el text copiat pertany a la primera meitat del s. XV.

15 Bernat Metge-Anselm Turmeda, *Obres menors*. Barcelona: ENC, 1927, p. 144-159, amb notes i glossari. Entre claudàtors reconstruïm fragments que manquen, d'acord amb l'edició d'Olivar

16 *Lo fet de la Sibila e de l'emperador* és potser de final del s. XV o començament del XVI, documentada a la Seu barcelonina el 1418. Josep Massot i Muntaner a va donar a conèixer quatre estrofes amb un paper de la Sibila, peça del s. XV, copiada al ms. 101 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Veg. la bibliografia del teatre nadalenc, obres del segle XV i XVI a Massot, *Notes...* p. 56-57, 87.

El fragment conservat té dues parts ben diferenciades. En una primera (v. 1-45) hi ha el monòleg del dubte de sant Josep, amb queixes sobre aquests esposos, que ocupa bona part dels 76 v. El dubte és la part més important. El tema potser fou suggerit per l'Evangeli de Mateu, I, 18 (vs. 1-32) i 19 (vs. 33-70). El dubte es resol amb l'aparició de l'àngel (Evangeli de Mateu I, 19-24), que els esvaeix. Josep vol abandonar la seva esposa davant dels signes de gravidesa de Maria. Hi ha després el plany o lament de la Verge, el retorn de Josep a l'ortodòxia. També hi ha una presència, no canònica, del diable que en un to humorístic vol enganyar Josep. A continuació l'àngel anuncia la nova del naixement del salvador a la cova. Els pastors s'hi adrecen, en tres cobles molt rudimentàries, però ens manca el nus de l'adoració. Tal com va remacar F. Huertas: "Gràcies a aquesta incorporació tematicoformal del folklore nadalenc [la figura de sant Josep], la peça, un text molt senzill i rudimentari, assoleix el moment literàriament més reïxit de tota la seva extensió. El personatge de Josep passa d'ésser un mer interlocutor de Maria a tenir un relleu psicològic molt més enriquit, amb els seus dubtes i vacil·lacions tan humans".¹⁷

El ms. 111 de la Biblioteca de Catalunya recull una col·lecció gironina de nades, copiades pels volts de 1508. Una d'aquestes reproduceix el dubte de Josep, a voltes ingenu, irreverent: "—O las! Hi què-m faré? Ma sposa tinch prenyada; de qui és, no-u sé".¹⁸ Certes cançons nadalenques podrien ser fragments conservats de drames o misteris medievals. D'altra banda, el tema del monòleg dels dubtes, de temàtica i inspiració bíblica, és molt freqüent en el cançoner nadalenc català.

Uns versos del Misteri d'Elx (v. 73-76: "Ay trista vida corporal! / O món cruel tan desigual! / O trist de my! y on iré? / O llas mesquí! yo que faré?") tenen un paral·lelisme amb la nostra obra, quan Josep, en veure Maria embarassada, se sent enganyat: "Ay mi laset!: e que-m faré? Ay mi lasset!:/ hi aont hiré?". L'obra està escrita en noves rimades de set síl·labes, a excepció d'una de les cobles, que té l'esquema: 4a, 7a, 7a, 4b, 9b. Segons Pere Bohigas, "malgrat la modernització de la llengua encara es troben en aquesta peça algunes formes antigues, com *alt* (d'altar, "agradar"), *laset* (de *las*, "cansat", "afeixugat"), l'indefinit *tuyt*, *legist* (segona persona del present d'indicatiu de *legir*) i *prinhe* (sic) (*prin-ne*), imperfet 2a persona singular de *pendre*".¹⁹

17 La mètrica d'aquesta obra ha estat estudiada per Jordi Parramon i Blasco: *Repertori de la poesia catalana medieval*. Barcelona: Curial /PAM, 1992, p. 229: "versos de 8 síl·labes. Text molt alterat, possiblement amb cobles intercalades".

18 Josep Romeu, *Cançons nadalenques del segle XV*, Barcelona, Barcino, 1949: —O las! Hi què-m faré? Ma esposa tinch prenyada; / de qui és no-u sé». Cançó, núm. XXVIII, p. 131-133. Tal com consigna l'estudiós Josep Romeu i Figueras: "Hi ha record del monòleg del manuscrit 111 de la Biblioteca de Catalunya en un altre misteri nadalenc, distint de la consuetud mallorquina. La tècnica compositiva és similar. Veg. Josep Romeu, "La cançó popular nadalenca, font d'un misteri dramàtic de tècnica medieval" dins *Poesia popular i literatura*, (Barcelona, Curial, 1974, p. 100).

19 Veg. bibliografia.

Comentari al segon llibret

Lo trepassament de la Verge Maria (núm. 1 [20])

Dins del Cicle Marià, sobre la vida i la persona de la Verge Maria, trobem el culte assumpcionista. La festa doctrinal en què Maria puja al cel per intercessió del seu fill, no apareix als Evangelis ni en altres llibres del Nou Testament. Els fets, però, foren narrats al·legòricament en els evangelis apòcrifs, com a extensió dels textos canònics. La creença assumpcionista, molt exhuberant, la trobem en els relats i evangelis apòcrifs dels primers segles del teòleg pseudo-Joan Evangelista, arquebisbe de Tessalònica, la primera meitat del s. VII; en el pseudo-Melitó (anomenat *Transitus B*) que va escriure un sermó *De Transitu Virginis Mariae*, atribuït al bisbe de Sardes, d'igual nom; en la *Legenda aurea*, escrita entre 1255 i 1270 per Jaume de Varazze (...1298).²⁰ La doctrina de l'Assumpció té moltes derivacions, una llarga tradició en el camp de la litúrgia, en els oficis assumpcionistas, sermons, llibres, goigs marians, processons de la dormició o mort, tradicions literàries, dramàtiques i iconogràfiques.²¹

A Catalunya hi ha mostres del culte assumpcionista ja des de l'any 1000, en la litúrgia catalano-narbonesa, a la catedral de Roda d'Isàvena. En el s. XV la dormició de la Verge és més representada iconogràficament que el tema de l'Assumpció. La creença i la devoció tenen el seu moment d'esplendor en aquest segle. La producció dramàtica catalana assumpcionista és excepcional. A més de les notícies d'arxiu, conservem el drama litúrgic, en llatí, provinent de Santa Maria de l'Estany; els textos catalans de Tarragona, València i Elx. Aquest relat assumpcionista s'infiltrà a més en l'art, en el folklore català. Coneixem una versió berguedana, tres cançons mallorquines, una d'Ivars, destinada a les parteres.

Tema i contingut

El *Passament*²² que deriva del pseudo-Melitó amb variants, barreja de Joan de Tessalònica i text de Josep d'Arimatea, d'escàs valor literari i doctrinal, és una

20 Sobre els evangelis assumpcionistas apòcrifs veg.: J. M. Bover, "Los apócrifos y la tradición asuncionista", *Estudios Marianos*, VI (1947) 99-118. A. de los Santos, *Los evangelios apócrifos* (Madrid: 1963, p. 573-659). Per al pseudo-Joan Evangelista, A. de los Santos, *Ibid.* (p. 574, 580-606). M. Jugie, "La mort et l'assomption de la Sainte Vierge. Étude historique-doctrinale", *Studi e Testi*, 114 (1944, *passim*). Cf. F. Stegmüller, *Repertorium biblicum Medii Aevi*, I (Madrid: 1950, núm. 164, p. 135-139). J. Collé en *Catalunya a Palestina* (Barcelona: 1900, vol. I., p. 30-36), va publicar un *Trespasament* é Assumpció de la Verge Madona Santa Maria, del s. XIV, l'original del qual avui és perdut. Veg. també els treballs de G. del Cerro Calderón, "La literatura apócrifa testigo de la tradición", *Studia selecta in honorem Maria D. Verdejo Oblata*. Málaga: 2010, p. 335-351. M. Testa, "Maria en los evangelios apócrifos de los siglos II-III", *Tierra Santa* (gen-febr 1989), 7-9. L. Leloir, "Utilité ou inutilité de l'étude des apocryphes", *Revue Theologique de Louvain*, 19 (1988) 38-70. E. Jud, "La litterature apocryphe chrétienne constitue-elle un objet d'études?", *Revue des Études Anciennes*, 3-4 (1991) 397-414.

21 Pel que fa al drama, veg. F. Massip, "La representación de la resurrección, ascensión y coronación de la Virgen María en el teatro ibérico", en C. Bernardi et al., (ed.), *Il corpo glorioso. Il riscato dell'uomo nelle teologie e nelle rappresentazioni del Cristo Risorto (Atti del III Simposio Internazionale di Studi sulle Arti per il sacro)*. Pisa: Giardini, p. 125-141.

22 M. Caldentey en *La Asunción de la Virgen María en los escritores de la Edad Media* assenyalà tres textos assumpcionistas primers: els *Goigs de Nostra Dona* (s. XIV), el *Misteri d'Elx* (s. XIV?) i el nostre *Passament* (s. XV). Veg. també el Cap. CCLXXI del *Vita Christi*: «Com sanct Gabriel denuncià a la senyora lo seu privilegiat passament, lo qual seria après .I.I.I. dies, e les grans excel·lències e festes que en aquell se farien, e li presentà un ram de palma, de la qual nova aguà sa mercé inestimable alegria».

narració de les gairebé tres-centes que es troben en el *Flos sanctorum* en català. Segons Josep Romeu: “El relat assumpcionista contingut al llibre de Varazze obtingué una molt ampla difusió amb la del llibre... I, encara, la curiosa particularitat que el text autònom en vulgar, provinent del llibre de Varazze, bé que contaminat amb altres fonts, es convertí en una tradició talismànica d'ús popular, de la qual posseïm una redacció de mitjan segle XV i diverses mostres desfigurades per la tradició oral, conservades en el nostre folklore d'avui”. Aquesta obra talismànica de la qual parla Romeu és copiada a una de les llibretes de Sant Hilari. Recordem també que la festivitat del 15 d'agost era de les més rellevants del calendari religiós i que n'hi ha referències documentals molt abundants en la litúrgia, paralitúrgia, teatre, art, predicació, oracions, etc.

És tracta d'un text majorment narratiu, que s'aparta de la traducció catalana literal²³ de la *Legenda Aurea*, obra que va tenir una gran difusió i fortuna, a partir del segle XIV. Se centra en la mort o nativitat de Maria. Desitja reunir-se amb el seu Fill i se sent angoixada per la seva mort propera. La narració presenta l'esquema següent: Maria, que sembla que vivia a Efes, va al temple de Jerusalem, ciutat on passa l'acció. Hi va a pregar perquè desitja saber quan li arribarà l'hora de la mort. Se li apareix l'àngel Gabriel,²⁴ la saluda molt dolçament i li fa saber el missatge, que, per voluntat del seu Fill, després de tres dies passarà d'aquest segle a l'altre, i que s'ha de vestir amb vestidures de sepultura. Això prova que fou conduïda al cel en cos i ànima. En senyal i testimoni de dit “passament”, li dona una palma que resplendeix més que qualsevol ciri cremant. La Verge Maria sortí del temple amb la palma i se n'anà a casa seva, a Montsió. Allí va anar sant Joan²⁵ miracolosament que venia d'Espanya, arrabassat per un núvol, al qual es queixa que fa temps que l'ha deixat sola i abandonada. Maria li anuncia la seva mort al cap de tres dies, amb la presència dels apòstols. També li comenta el fet que un cop morta,²⁶ els jueus, una vegada trobin el seu cos mort, el cremaran. Més endavant apareixen davant de la cambra de Maria, els Apòstols. El protagonisme de la narració és per Sant Pere que ha arribat de Tioxa i també per Sant Pau. L'escena de la mort corporal durant tres dies, els atacs dels jueus tenen un paral·lelisme amb algunes escenes de la passió i resurrecció de Crist.

Maria s'acomiada dels apòstols, els recorda que han de dur la palma al taüt, en senyal de dit “passament”. Davalla Jesús del cel amb tota la cort celestial i se'n duu l'ànima de Maria fins el paradís. Quan els falsos jueus veuen portar el cos de la Verge a soterrar, el volen cremar. En posar les mans sobre el monument funerari per enderrocar-lo, els queden, plens de dolor intens, amb les mans agafades al taüt.

23 El còdex 178 núm. 5 de l'Arxiu Capítular de Barcelona, editat per J. Baucells, “testimonia una versió a través d'una família molt propera a la traducció primera de la *Legenda àuria*. Una altra narració, continguda en el còdex 178-6, també de l'Arxiu Capítular de Barcelona, és més aviat un escrit de creació. Veg. bibliografia.

24 L'Anunció de l'Àngel és un calc de l'episodi nadalenc que anuncia el naixement del nen Jesús.

25 Joan era fill d'una cosina de la Verge i nebot d'ella.

26 A principis del segle XX, a Mallorca, la gent que es banyava al mar i es quedava un instant immòbil, surant, deien que feien la mare de Déu morta.

Llavors es produeix un miracle. Déu escolta els precs del Gran Sacerdot Jueu que es deslliura del mal, es bateja i es fa bon cristià.

Després que els apòstols custodiessin durant tres dies el cos de la Verge, hi hagué una gran claredat al cel. L'ànima de la Verge tornà al cos i pujà en cos i ànima al Paradís amb alegries. El fill de Déu la posà a la part dreta de Déu pare, i la va coronar amb una preciosa corona de XII esteles, pels dotze goigs que ella hagué del seu fill Jesucrist.

En el moment en què els àngels pujaven el cos de la Verge al cel, arribà sant Tomàs, l'apòstol retardatari, que venia de Judea, de la muntanya de les Oliveres i presència la seva assumpció. Tomàs sospira i plora de vergonya perquè no ha estat present en el seu passament. La gloriosa Verge Maria, en un acte de pietat, com a prova, li envia la seva cinta²⁷, un cinyell que els apòstols lligaran al seu cadafal. Sant Tomàs se la lliga a la cintura i se'n va a la vall de Josafat on els apòstols tenien el seu cos. Sant Tomàs comenta als apòstols incrèduls que ha vist la Verge Maria pujar al cel. Ells es pensaven que encara estava morta al monument funerari. Davant de la incredulitat dels apòstols, Tomàs els mostra el cinyell i aquests li demanen perdó per haver dubtat de la seva paraula. Tomàs els perdona. Tots els apòstols s'abrassaren, s'acomiadaren, donaren gràcies a Déu i se n'anaren arreu a predicar la fe catòlica de Jesucrist per convertir totes les persones. Així fou complida l'Assumpció de la Verge.

Oració

A continuació hi ha copiada una oració trobada sobre el sant sepulcre de Maria. La lectura d'aquesta oració tenia propietats curatives, talismàniques. Qui la deia o feia dir amb bona devoció, no havia de tenir por a la mort. Si la dona que anava de part la portava al damunt, no havia de tenir por que la criatura morís de part o que avortés. Tampoc havia de tenir por dels mals esperits. Si cap persona estava endemoniada i li llegien aquesta oració cinc vegades, el mal esperit fugia del cos i la persona no podia morir. Altres propietats eren que qui la deia o feia dir no podia morir en aigua, en foc, en batalla, ni morir sense confessió.

27 L'episodi de la penyora podria derivar de la versió del Pseudo-Josep d'Arimatea. L'apòstol Tomàs és a la muntanya de les Oliveres en el moment en què el cos de la Verge puja al cel. En no haver estat present en el moment del seu "passament", la Mare de Déu, en un acte de pietat, li dóna la cinta com a testimoni. Quan arriben al lloc de la sepultura, hi ha una discussió entre els apòstols que no s'havien adonat de l'Assumpció de Maria. Veg. T. Vicens, "El lliurament del cingol, un episodi del cicle Assumpcionista", *Recerca*, 12 (2008) 65-96. En el timpa de l'Assumpció de la vella portada romànica de l'església de Cabestany (Rosselló), hi ha un relleu de pedra que conté l'episodi de la Resurrecció, Assumpció, Crist que beneeix Maria i Tomàs amb el cinyell. Aquesta relíquia encara era sol·licitada per les princeses de la casa de Borbó, que se la cenyien a la cintura en el moment del part. Actualment un sant cingle de la Verge es troba custodiat al Monestir de l'Anunciació de Vatopedy, a la costa espadada del mont Athos de Grècia. Una altra al·legoria sobre el tema del cinyell es pot llegir en J. Verdager, "El cinyell de Sant Tomàs", *Els pobres i els sants*. Barcelona: L'Avenç, 1908, p. 65-69.

Edició

I. El primer llibret de Can Borrell

1. [Oració] f. 1r Lo sant para apòstol papa Joan²⁸ otorgà a cascú qui dirà la present oració (...)

²⁹Anima Christi sanctifica me; corpus Christi salva me; sanguinis Christi inabria me; aqua lateris Christi lava me; potencia Christi confirma me; sapiencia Filii doce me; benicuitas Spiritus Santi (...),³⁰ etc. Ho bone Jhesu, hexaudi me. Ne permissas me separari a te; ab oste maligno dafenda me; in hora mortes mea voca me et ponam me iusta te, cum Angelis tuis laudante per infinita secula seculorum, Amen.

2. [Oració] Hec est mensura longitudinis corporis Christi sumpta ex dicta cruce Constantinopoli, ab eius statura hec habencia sexdecies due dicta longitudine (...) Christi significat et in //1v quecumque vie hoc signum videtis, non jugulaberis nec morte subitanea morietis et si in die obitus tecum habueris,³¹ salvaberis. Angelus Domini attulit has literas Karolo regi et ait: "Ergo non timeas aliquem iudicem, vel malificum, nec pestiferam, nec mortiferam potestatem, nec demonem, nec serpentem, nec pestem, nec gradium".³²

3. [Oració] Trinitas · Àgios · Sother · Mesias · Hemanuel · Adonay · Athanatos · Teos //2r (...) phantos · Tetagraton · Jhesus · Eloy · Emissum · ex Sion · Saluator · Alfa et O · Unigenitus · Vita · Sapientia · Virtus · Paraclitum · "Ego sum qui sum" · Mediator · Agnus et Ovis · Vitulus · Aries · Vermis · Leo · Os · Verbo · Splendor · Caritas · Pax · Lux · Ymago · Panis · Flores · Vita · Mons · Sanitas · Lapis · angularis · Spes · Sanctus · operis · Misericors · Eternus · Creator · Redemptor · Primus et Nouissimus · Unitas et Sumum Bonum · Hoy · Agla · Anonyms · Deus · Fortis.

4. [Oració] + Jhesus in ore + in corde + Jhesus in omnibus vicibus meis + Christus imperat + Christus ab omni malo me defendat + Jhesus autem transiens per medium et illorum

quicumque sequentes versus beata Virginem Mariam dixit: "devote non protest mori a mala morte".

Mater digna ei veri lux portaque diey.

Sistusella rey duxque commesque me mater //2v Dei, miseremini lux alma diey, digna celi Regina noli me delinquere, noli Jhesus Christi, Filii Dei Vivi, miserere michi peccatori.

5. [Oració contra perills diversos] Aquesta oració donà sent Lluís al rey Carles, e diu: "qui la portarà o la lagirà, no li cal duptar de sos enamichs, ni morir en armes, ni de serpent ni en presó; ancara que si és penjat en forques no morà qui anomenarà tots jorns aquests noms":

+ oli + sabaros + homea + setquela + Adonay + apha + holimens + principi + Emanuel + Sabaot + socda + adorterea, – Amen.³³

6. [Oració] Senyor, ver Déu Jhesus Christ prech-ta per amor de aquel gog³⁴ lo qual la molt amada Madona Santa Maria hac quant ha ela aparagist³⁵ en aquella molt sagrada nit de pasió e per lo gog quant t'a vist glorificat per claradat de aquella divinitat, que m'il·lumines del set dons Sant Sperit, per so que jo puxa complir la tua voluntat tots jorns de la mia vida. Diges hun Pater Noster he huna Ave Maria.

7. [Oració contra les penes de l'infern] // 3r ³⁶En lo nom de Jhesus, Déus hom tot poderós he to[t] misericordiós, lo qual per la sua amor ha volgut escanpar la sua preciosa sanch per humana natura, al qual sia donada lahós e gràcias que li ha plagut revelar ten bon goyel³⁷ a profit de los christians: tot hom e tota dona qui devotament dirà VII vegades la horació del Pater Noster per cascuna gota de la sanch que escanpà lo bon Jhesus per amor de los peccadós en l'arbre de la vera creu: e deu-los dir XV anys una volta cascun dia: si los dits VII Pater Noster són dits devotament a honor de les dites gotes de la sanch del bon Jhesus cascun dia // 3v, ab intenció de perseverar tots los XV anys, sàpia per sert que aurà del Senyor V gràcies espirituals.

28 Joan XXII, papa d'Avinyó (1316-1334).

29 Aquí hi ha un espai lliure per dibuixar una caplletra.

30 Il·legible per la humitat.

31 Ratllat "habueuris".

32 Carreras Candi reproduceix en el seu treball aquest dibuix cabal·lístic, situat al marge esquerre del manuscrit, que no hem sabut interpretar.

33 Hi havia la creença en el poder fònic de moltes paraules, que encara que no tinguessin sentit, es recitaven com una mena de música simbòlica.

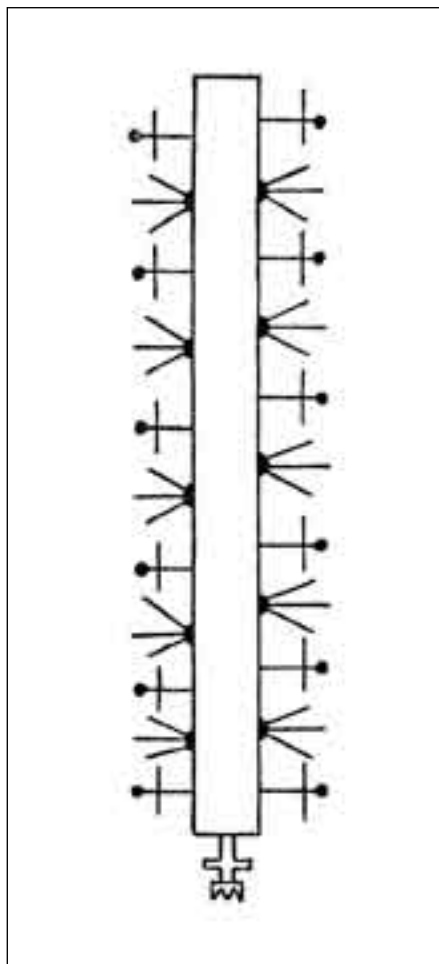
34 Llegim "goig".

35 Entenem: "quan vas aparèixer".

36 Aquí hi ha un espai en blanc per dibuixar-hi una caplletra.

37 Joiell.

Dibuix cabalístic que apareix al marge esquerre del manuscrit, entre les receptes números 2 i 3. Reconstrucció fidel de Carreras Candi.

E la primera és que tres personas de son linage seran convertits a Jhesus Crist, e sos fils seran ereus del seu regne.

E la segona gràcia si és: que serà net de tots sos peccats axí com lo dia que fou bategat.

E la tersa gràcia si és: que tancta gràcia aurà com si avia escampada tota la sua sanch per amor de Jhesús Christ per martiri.

E la corta, si és: que tant perfet serà dient la dita oració que totes les ànimes per qui pregarà seran desliurades de les penes de Porgatori.

E la V gràcia si és: que si mor en l'any que ha comensada la dita oració, altres tantes gràcies aurà com si tots los XV // 4r anys avia dita continuant la dita oració.

E la dita oració a revelada o revelà lo bon Jhesu Crist a sos amichs: e tothom e tota dona que asò farà vertaderament serà deliurada de las penas de infern de la eternal demnació. E asò és veritat així com la vangèlia. E monsenyor sant Johan ho revelà a tres religiosos: e qui halties ho dirà o informarà aurà C dias de perdó.

E la oració dita cascú dia tots los dits XV ayns monttant XXXVIII MCCCCXXX Pater Nostres, que ayntantes foren las gotas de la preciosa sanch de nostre mestre Jhesús Crist³⁸ en la sua sagrada paciò, al qual sia donada leor³⁹ e glòria per *omnia secula seculorum*, Amen. //

8. [Llibre dels bons amonestaments de Turmeda. Còpia fragmentada]

// 4v En nom de Déu omnipotent
vull comensar mon parlament.
Qui apendra vol bon nordiment⁴⁰
aquest segurà:

Primerament, qont seràs bategat
e creuràs en la divinitat
és ver éssert Trinitat
de les persones;

e qui Jhesús, fil de Dé[u] viu,
és Déu; [e] fil de Daviu.
Asò és ver, axí ho diu
la Sancta Escriptura.

De les altres articles,⁴¹ fill meu
e creuràs so que la Església creu;
e si noy basta lo seny teu,
la fe hi basta.

38 Apareix escrit a l'interlineat.

39 "Laor".

40 Entenem "nodriment". Vulgarisme.

41 Aquí *article* és femení.

Viu⁴² legidor que legiràs
lo meu libra, si hi veuràs
algun bon dit, aquel pendràs,
e los altres leixeràs.⁴³

En nom de Déu vuless comensar
vostres coses que vellass far.
Entre la gent, lo poch parlar
és saviesa.

Lo cap // 5r del senyn, o tu, fil meu,
sia amar e servir Déu;
la mort no ages en menyspreu,
que no saps la ora.

Fil, vellas ussar veritat;
en tant quant pots entendra bondat;
e ama la onor [de ta ciutat]
[e] de ta te[r]ra.

E de la onest, segons la entrada
fes la despesa;⁴⁴
e no consums los teus avés;⁴⁵
e la almoyna sias cortès,
tot ab mesura.

Sercha la pau e no sercar
tayla més que no serà;⁴⁶
e qui la usa no es deferà
que mal no n'aga.

Fil meu, sias obedient
e no fases despler a la gent;
e pren-o per bon ensenyament
lo bon raspondra.

E // 5v may per malenconsa⁴⁷
no't voles dir vilania.
Malparlar no és cortasia
ni bon usansa.

Fil, bon concel te vel donar:
jamay te velles asventar⁴⁸
[muller d'altre, ne difamar,]
car és folia.

D'avols fembra no ayges amiatat,
car mala met causa:⁴⁹
jamay la lur privedansa⁵⁰
no umpley bosa.

Si est estaca soferàs
e si est masca⁵¹ feriràs;
tot asò, fil meu, faràs
ab siènsia.⁵²

Lexa da nit la longa via
e pren ab temes⁵³ albergaria.
De mals homes no ages parla⁵⁴
ni conexensa.

Usar no vulles ab traydor
ni contrestà⁵⁵ ab ton senyor;⁵⁶
[té lleialtat a ton senyor
mentre viu sies].⁵⁷

[--]

// 7r Sempre veu hom lo soferent
per la humilitat vensent;
e l'hom altiu ne va perdent
e ni masa se presa;⁵⁸

Si segur aurà volràs
lo teu secret amagaràs,
si nó, seràs, servent a un qui-l diràs⁵⁹
e catiu, debadas.⁶⁰

Si tu est tramés per misseger,
lealment fes lo teu poder;
e no temuts [mai] lo teu valer
per la moneda.

Si no est bon rahonador,
jamt⁶¹ si as gran parladó ;
e si de // 7v nits sentiràs remor,
garde't no-y isqués.

42 Olivar, "tu".

43 En aquesta estrofa rimen els quatre versos.

44 Versos molt deturpats. La versió d'Olivar, estrofa 9, fa: "Segons l'entrada fé lo despès, / e no consums lo teu arnès".

45 Havers. Olivar: «arnès».

46 Versos molt deturpats. Olivar edita: "Cerca la pau e no guerra, / car talla més que no serra".

47 Malenconia.

48 Avanar-se, lloar-se.

49 Versos mal copiats. Olivar edita: "car malament cansa".

50 Ratllat "previv...".

51 Olivar transcriu "maça" que és la llicó correcta.

52 Olivar: «consciència».

53 Creiem que hauria de dir "temps".

54 Olivar: «paria».

55 "Contrastar".

56 "Ab ton senyor", apareix ratllat.

57 Final de l'estrofa núm. 17. Hi ha una interrupció. La propera és la núm. 29.

58 Olivar: "prea".

59 El manuscrit fa: "si no, seràs servent / a un qui-l diràs / e catiu debadas".

60 "Debades".

61 Llicó dubtosa. Olivar: "jamai".

De tot so que auràs a fer
primer te vulles aconsellar;
de dos camins vulles triar
la millor via.

So que Déu vol a hordonar
no vulles tu per sort trencar,
mas vulles la regraciar
de so que't dóna.

No vulles jurar falsament
ni per dinés fé traïment;
ni't fuis masa ab vestiment
que burell sia.

A la sglésia vulles anar
per Déus e los sants ahorar;
e si hoyiràs preycar,
notes en te pensa.⁶²

So que hoyràs dir faràs,
so que ells fan esquivaràs:
d'aquells ho dich qui lo cap ras,
porten, e barba.

Si as filla a maridar
e auràs què li pusques [dar],
da-li marit; sens terdar
vage defora.

No vulles ton argent// 8r gastar
per ta filla a maridar,
que per ella exausar⁶³
tu foses pobra.

Totes cosas en lur saó:
per gue[r]ra se desfà maysó;
no bates ta muller sens rahó,
car a Déus pesa.

Encara, fil, te vel⁶⁴ pregar,
e ne a tort no la velles reptar;
puta la faries tornà,
com desesperada.⁶⁵

Fembra és aparellada
a fer la cose veda[da],
a més que més quant és hirada,
que res no gorda.⁶⁶

En fembra⁶⁷ no't velles⁶⁸ fiar
ni amor no li velles mostrar;
si en consell vols escoltar,
bé seràs savi.

Fembra enganà Salamó,⁶⁹
Edam⁷⁰ e Daviu e Samsó.
¡Fil meu, si Déus té perdó,
no't fies an ela!

Fembra és cap de pecat
a mà del diable malanat⁷¹
e gitament del sant regna:
so diu// 8v Geremias⁷² profeta.

Temps de vendra, temps de comprar;⁷³
temps de fogir, temps d'encalsar...
Savi és l'ome qui sap trempar
sa sua ira.

L'om fa cosa, cont⁷⁴ és irat,
que se'n penet cont és tornat
e lo seu seny, és tornat,
li par mal feta.

Lo dols parlar crees⁷⁵ los amichs;
los bons semblans gorda⁷⁶ com ho fan⁷⁷
primo ab saviesa:
fes tu que los pobres e los richs
tos amichs sían.

Lo parlar no és sinó vent;
per so, fil meu, sías tenent,
e no't volràs contendra a la gent,
no sías vent an popa.

Los jochs onets usaràs;
joch de daus te gorderàs.
Bé jamay bona capa porteràs

62 Olivar: "tantost t'asenta".

63 Olivar: "exalçar".

64 Olivar: "vull".

65 L'original diu: "com desesperada fembra és parellada". Separem, segons sentit.

66 Exemple de monoftongació del grup *gu*, si la *a* és atona, que passa a *go*...

67 Olivar: "puta".

68 Olivar: "vulles".

69 "Sa"...ratllat.

70 Adam.

71 Olivar: "malvat".

72 Olivar, "Orígenes".

73 Citació lliure del llibre de l'Eclesiastàs (*Qohèlet*), cap. 3.

74 "Cont", vulgarisme dialectal per "quant", molt freqüent a les comarques del nord-est de Catalunya. El DCVB dóna com a testimoni d'aquest fet un text de J. Ruyra.

75 Olivar "creix".

76 La monoftongació del diftong *ua* en *o*, denota un caràcter popular i vulgar de certs usos de l'escriptura. Aquesta forma era condemnada per les *Regles d'esquivar vocables*.

77 Aquest vers i el que segueix són molt irregulars.

en l'altre segle o comteràs;⁷⁸
De ton cor Déus amaràs⁷⁹
e los seus manaments observaràs; //
[a ton proïsme no faràs
algun damnatge]

[--]

// 10r A tothom deràs lo dret seu⁸⁰
segons que diu lo Fill de Déu:
«Aytal mesura com fareu
vos serà feta».

De amich reconsoliat,
e de vent qui entra per forat,
e de aquell qui va simpla com a gat :
d'equells te garda.

De so que t'a comanat Déu
faràs-ne part al pobra seu,
a frares menors e a romeus,
quant te'n deman.

Si no són justs, a quiscú daràs,
cert és Justs per qui ho faràs;⁸¹
té gran mèrit ne aconseguiràs,
e ells gran pena.

Si tu est pobra⁸² e auràs molt béns
no't vulles fiar del bon temps.
Té mesura e streny les dents
quant volràs despendra.

// 10v No menges gallines ni capons,
menja legums e bons peyxons;
a les festes, carn⁸³ de moltons
ton menjar⁸⁴ sia.

Si as fraytura e gran dan,
e as pèrdua e guany,
per e tort dret (que bé és afayn)⁸⁵
tot se tremuda.

Aprés fortuna bell temps fa,
aprés grans núvolls, bell sol fa;
cant hom se pensa que plourà
lo sol trespunta.

Tenir te vulles per pagat
de so que Déus t'a comanat;
e no't tingues per desesperat
si as pobresa.

Garda qui ha menys que tu
e no auràs despler d'algú. // 11r
De asò que Déus dona a cascú
per paguat se tinga.

A qui't fa mal perdonaràs;
jamay mal per mal no retràs;
e qui parlar mal de tu detràs
par que pahor aia.

En tots tos fets no't vulles cuitar,
car porian te'n seguir pesar.
Pren-hi acort, e aconsellar
de tot te vulles.

Pa alís⁸⁶ fa mal ventrell.
Asò és eximpli e consell:
no deu hom res obrar per ell
fins levat sia.

Star en pau és bell solàs ;
del poch que as, content seràs.
Si tot ho vols, tot ho perdràs,
e romendràs pobra.

No garts a qui servisi faràs,
mas garda a qui desplauràs;
se[r]vir te poria en ton cas,
segons te obra.

Per molt que fases gran pecat,
no't tingues per desesperat:
car Nostre Senyor ha piatat,
de l'hom qui pecca.

// 11v Qui lo seu pecat plorà,
Déu beneyt⁸⁷ li perdonarà
tantost, e no li tardarà,
so diu lo profeta.

No't vulles en tu peccat amagar;
ves-te'n tantost a confesar.
Penitència vulles far
que't sarà dada.

Devant lo Pare poderós
veuràs lo Fil pregant per nós,
mostrant la sayn⁸⁸ que ach per nós
en la lansada.

78 Aquest vers i l'anterior són molt irregulars. Aquesta és l'estrofa núm. 50.

79 El text continua a l'estrofa núm. 58.

80 Passa a l'estrofa núm. 78.

81 "Cert és Just per qui ho faràs", es refereix a Déu, per amor de... es donà al món.

82 Olivar, "ric".

83 L'original diu "cran". Corregim segons sentit.

84 "Menjar".

85 Representació de la nasal palatal en y: *afayn*.

86 Pa sense llevat.

87 Aquesta pronúncia havia de ser viva en aquell moment.

88 "Sang".

E la Verge qui l'aletà
les mamelas li amostrà;
per nosaltres lo pregà
Sent Bernat ho recontà.

Ja per so no't deus fiar.
De bé en mills velles obrar;
car Deus és just, hi volrà far
la dreteusansa.

Ffil meu, tot so que yo t'è dit,
vulles-o metra en escrit;
e garde't bé no't exobblit
la mia doctrina.

Si assò que yo // 12r t'è dit serveràs
ben gran profit n'è aconseguiràs;
davant [un] rey parlar poràs
moltes vegades.

Aquest libre e yo dictat
per so que, si est demanat
d'elgun fet, si est⁸⁹ informat
de la resposta.

E no le dictes en latí
per so que totom lo pusque⁹⁰ antendre,⁹¹
lo stranger e lo cosí
entendre el puixen].

Legidor, prec-te humilment,
que si tu hi trobes algún defalliment,
que tu hiversosament⁹²
esmenat sia.

E si vols saber mon nom:
Fra Enceleum me apelen hom,
en Turmeda, per sobrenom,
me'm antenom.⁹³

Asò fo fet al mes d'abril,
temps de primavera gentil;
noran// 12v ta y tres sents e M⁹⁴
lavós corrian.

Yo prech Déu omnipotent,
qui nos creà de lot, ter[r]a de la riera,⁹⁵

que'l nostra habitament
en paradís sia.

Amen. Jhesús ab la sua Mare gloriosa e
misericordiosa de tots las coses del món, ab la
cort selestial de Paradís. Amén.

Ffinito libro: sit laus, gloria Christo. Amen.
Jhesus Christus.

9. [Cicle de teatre nadalenc. Obra de Pas- torets] *Per fer la nativitat*⁹⁶ *de Nostre Senyor* // 13r

JOSEP: Maria, dona, Déus vos sal!⁹⁷

MARIA: Senyor, he⁹⁸ vós quart Déu de mal.

JOSEP: Maria, dona, no me n'alt,⁹⁹
car yo veg vostra fas minvar¹⁰⁰
e vostra ventra angruyar.¹⁰¹
À¹⁰²-us fet null hom ultra rahó?

MARIA: La vostra marcé, senyor, no!
Ans ma servexen de bon grat
hi fan ha tota ma voluntat
que ells¹⁰³ me adoren per un igual.
Marsé a Déu, jo no'm sent mal.

JOSEP://13v - Ay mí, laset! E què'm faré?
Ay mí, laset! A ont hyré?
Car jamés, a ela no'm acostí
ni carn¹⁰⁴ nua no li toquí.

96 La rúbrica inicial "Per fer la nativitat" és un subtítol de l'obra que ens indica que aquest text és apte per a la seva representació. Pensem que no era el títol principal de l'obra, sobre la qual no tenim cap més dada a on agafar-nos.

97 Forma de subjuntiu del verb "salvar", usada en frases salutatòries. Dos montuïers, de la vila de Montuïri, se saludaven al segle XV d'aquesta manera: « Déu vos sal, en Guillemó! ». Veg. J. Miralles, *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*, (v. I., Ed. Moll/Institut d'Estudis Balàrics, 1984, p. 212).

98 Entenem "a".

99 Segons el "DCVB", *alt* indica plaer, satisfacció. En els v. següents Josep afirma que no el satisfà l'estat de gravidesa de Maria. En el f 22v del ms olotí editat per Molar (p. 1266) que conté la còpia dels *Amonestaments* (veg. bibl.) figura aquest encapçalament adreçat a la Verge: "Déu te sal, Santíssima Maria, Mare de Déu, e guia del cel...".

100 Disminuir.

101 *Engruyar*: verb no enregistrar en els nostres diccionaris històrics. Possiblement "engruixar", tornar-se més grossa.

102 Enteneu "ha".

103 *Ells*: no s'entén bé a qui es refereix Maria en aquest parlament.

104 El manuscrit diu "crau". Corregim segons sentit. Aquest error de còpia també fou esmenat per Josep Romeu

89 Sies.

90 "lo pusque", repetit dues vegades. Per so que lo pusque tothom, lo pusque antendre...".

91 Vers molt irregular. Olivar: "per ço que el vell e lo fadrí". Falla la rima.

92 Ivarsosament, ràpidament.

93 Fra Anselm Turmeda fa al·lusió al nom romà, amb antenom, nom i cognom: Marcus (nom?) Tullius (sobrenom) Ciceró (apel·latiu).

94 1393, abril.

95 Falla la rima.

- Pus sa carn¹⁰⁵ no li toquí
ver aga¹⁰⁶ no la quoronpí¹⁰⁷.
Pus lo quos¹⁰⁸ no li é quoronput;
per mi, dons, no aurà consabut.
Laxar-la n'é, donques, jo,
pus l'altre¹⁰⁹ quonsel¹¹⁰ no-m és bo.
- L'ÀNGEL: Jusep, torna te n'halà,
car la Verge infantarà.
Las profesias que tant lagist¹¹¹,
hara vag mal las antanist;
la te[r]ra erma darà pa
que harada no-y toquarà;
la verge sarà;
d'aronquias¹¹² al Temple [de] Sala
mó¹¹³, // 14r
dins lo Temple darà fruyt;
vaent lo pló
pla Déu tras tuyt¹¹⁴,
Verge as anpragar¹¹⁵ s'à,
après lo part Verge sarà.
- DIABBLA: Jusep! Jusep! ¿hi que serà?
Hatura't un poch, no vagas là
unt¹¹⁶ haquel t'a-quonsellat.
Creu-me'n, si no bo saràs horat;
car qui primer ta dirà
badoch !, ell serà :
he prin-hi¹¹⁷ tu'n¹¹⁸ hacort:
no vages la !
- JUSEP: Verge, molt vos vull pragar
que vós ma dagau perdonar.
- MARIA: Jo-us perdó de grat
a tota vostra voluntat;
// 14v mas yo no he més a dir,
car tan prest¹¹⁹ yo vull parir.
- JUSEP: Ho! Déu na sia loat
d'aquest infant que m'a dat!
- COBLA: Vull¹²⁰ de matí
no-m pensava fos així.
que dagués vanir ha mi
Rey tan honrat,
qui tot lo mon na¹²¹ sarà salvat.
- L'ÀNGEL: Jo-us vinch d'anunciar
pastós, que an Ballém vullau anar;
he trobareu-n rey potent¹²²,
fill de Déu és verament
qui to lo món vol salvar:
anau-lo donchs hadorar.¹²³
- LOS PASTÓS: //15r Companys, sens tardar
anem-lo n'adorar!
- COBLA: Companys!, havau hoït
so que l'àngel nos ha dit?,
hi à-us parlat molt clar:
que lo Fill [de]¹²⁴ Déu és nat¹²⁵.
Hanem-lo-n, donchs adorar.
- COBLA: Yo comens de partir;
prech-vos que'm degauu seguir:
que tots hi devam hanar
per l'infant hadorar.
- COBLA: Yo vull ésser lo primer
e no pas lo darrer:
que los peus li vull basar
pus el nos vench per salvar! //126
// 15v en blanc.
- [Lo que segueix és en lletra de ben entrat
lo segle XVI].¹²⁷
- que va transcriure aquests versos en el seu llibre *Poesia popular i literatura...*, p. 100.
- 105 «Carn».
- 106 *Agà*?: vers de lectura difícil.
- 107 «No la vaig corrompre».
- 108 Entenem «cos».
- 109 Romeu edita «d'altre».
- 110 Entenem «consell».
- 111 Entenem: «les profecies que havies llegit, no les vas entendre». El tema de les profecies ens remet a una lliçó apresada, a un passat bíblic. Especialment són les d'Isaïes i en Sant Mateu (I, 23).
- 112 *d'aronquias*: mot no registrat al «DCVB» ni a d'altres històrics,
- 113 Aquest vers i el següent tenen una mètrica molt irregular.
- 114 *Tras tuyt*: arcaïsmes. *Tras* (darrere) i *tuyt* (tot).
- 115 Variant d'*empregar*: pregar, demanar amb precs.
- 116 *unt*: enteneu on. És una forma dialectal vivent a les comarques del nord-est de Catalunya.
- 117 *Prinhi*: forma inusual, potser per mala escriptura, per «pren». El vers significa «i pren tu un acord».
- 118 Del llatí «primitum», seguint el primer impuls.
- 119 *tan prest*: ara mateix.
- 120 Avui
- 121 «ne».
- 122 Que pot, que té força.
- 123 Ratllat «a».
- 124 Afegit de Carreras, que també mantenim.
- 125 Massip a RIALC edita: «que lo fill de Déu és nat?/ hi a-ns parlat molt clar?», d'acord amb el darrer vers de la cobla anterior: «anem lo n'adorar» (URL: <www.rialc.unina.it/0.83.htm>)
- 126 Fol. 15v. en blanc.
- 127 Aclariment de Carreras Candi.

10. [Oració contra les febres] // **16r** + Jhesús anà ellà + Jhesús en son coll¹²⁸ la + portà + Jhesús son peu dret la + posà a la ter [r]a tremolà + plany jueu per scauem¹²⁹ dix Jhesús: «què has febra?» + Respòs: + + “Jhesus, jo no he febra ni jamés non aguí ni o auré, + an tot aquells qui aquestes paraules portaran hon o maneran, jamés febra no auran”. + Amen + fiat + fiat. + Orate per me, beate Alberte¹³⁰ + Jhseus.

Aquest libre es de Nasi de casa Domènec¹³¹

// **16v**

[Saltan planes y torna a ésser lletra de der-
rerés del segle XVI]¹³²

11. [Oració contra diversos perills i malures] // **19r** Qui aquesta oració dirà tres vegades lo dia, a honor de Déu e de la sua beneyta mara, madona Santa Maria e de tota la cort celestial de paradís, no porà morir en aquel joryl¹³³ de fe[r]re, ne de pedre, ne de aygua, ne de foch, ne de mort soptana; e si és sobre la mar, ne la dius tres vegades an aquel jorn, no poràs aver fortuna; e si la dius tres vegades no poràs morir sens penetència¹³⁴; ne si nagun a mal esperit sobre sí, díguale tres vegades, ab hunna candela baneyta¹³⁵ ensesa sobre lo cap, he encontinent serà desliurat; ne si nanguna dona anaue de part e la li dius tres vegades, ab una ca[n]dala baneyta en // **19v** cesa sobre lo cap, encontinent infantarà; e si vas en algun viatge ho camí, díguas-le tres vegades, ho la fe¹³⁶ dir ans que partescas de la casa, he saràs segur per tot lo camí.¹³⁷

A vós fill de Déu a qui preguà la Verge Maria e selude de l'àngel: “Plene de tota gràcia acompayade de Déu, mare de Jhesus Christ regina del cel, regina dels àngels, dóna del món, estela del mar, glòria perfete dels crestians, honor de las fembres, letícia¹³⁸ dels hòmens, esposa de Jhesus Christ, cambre del Esperit Sanct, flor de la vèrgens, consel de las viudes, esperança dels

pecadors, fontana de misèri[a]”... [no acaba per mancar lo full següent].¹³⁹

12. [Oració]

// **25r**. Magnificat¹⁴⁰ anima mea Dominum et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo; quia respexit humilitatem ancille sue: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes; quia fecit mihi magna qui potens est et sanctum eius, et nomen eius a progenie in progenies timentibus eum; fecit potenciam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui; deposuit potentes de sede et exaltavit humiles; exurientes (sic) implevit bonis, et divites dimisit inanes; suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordie sue; sicut locutus est ad patres nostros, Abram et semini eius in secula. Gloria Patri.

13. [Manaments]

// **25v** Aquests són X manaments que Déus donà a Moysès en lo munt de Senayí¹⁴¹.

Lo primer manament és com un Déu creuràs, tot poderós, e no faràs déus astros.¹⁴²

No pendràs lo nom de Déu en vá, ne'l juraràs.

Colràs¹⁴³ lo sant diumenga e les altres festes manades.

Honre ton pare e ta mare, e sies los obedient.

No feràs homei¹⁴⁴, ne'l faces fer.

No faces pecat de fornicació ne d'adulteri.

No faràs ladronisi¹⁴⁵ ne amblers¹⁴⁶ res a negú.

No feràs fals testimoni contra negú.

No cobegeràs les coses de ton proïsme.

No envegeràs la muler de ton proïsme.

14. [Pecats mortals]

// **26r** Aquest són los VII pecats mortals: supèrbia, avarísia, anvega, gola, hira, luxúria, peresa.

15. [Sentiments corporals]

Aquest són los V sentiments corporals: veura, hoir, holorar, lo gust, lo tocar.

128 De vegades aquestes oracions escrites en un petit pergami, hom les portava lligades al coll.

129 Lliçó dubtosa. Mot de difícil lectura.

130 Albert el Gran?

131 Referència a un possible posseïdor del quadern.

132 Nota de Carreras Candi.

133 Entenem “jorn”.

134 Penitència.

135 Entenem “Beneïda”.

136 Entenem “Ho la fas dir”.

137 Ratllat “vós...”. Continuació il·legible. A continuació hi ha els folis 19v-21v en blanc.

138 Alegria.

139 Aclariment de Carreras Candi.

140 Còpia amb variants el text de l'himne de Maria (“Magnificat”) cf. Lluc, 1, 46, segons la traducció llatina de la Vulgata que s'usava al Breviari Romà.

Segueixen 6 línies en lletra molt rústega, indexifrables.

141 Entenem “Sinaí”.

142 Sort o destinació.

143 Observaràs.

144 Homei, homicidi.

145 Lladronici.

146 Del verb “emblar”, robar.

16. [Obres de misericòrdia corporals]

Aquestes són les VII hores de misericòrdia corporals: Dar a mengar als famegants. Dar a beura als sedegans. Vestir los nus. Visitar los malalts. Albergar los pobres. Reembrà¹⁴⁷ los catius. //26v Sotarrar los cosos morts.

17. [Obres de misericòrdia espirituals]

Aquestes són les hores de misericòrdia espirituals. Remetre les injúries. Corragir los arráns.¹⁴⁸ Confortar los desconsolats. Dar bons concels. Aver paciència en les tribulacions. E preguar en les oracions per tots generalment. // 26v

[Els folis 27- 32r són en blanc. Del 32v-36v hi ha comptes.

Al fol. 47r es copien els salms penitencials 6 i 31, tal com figuren al Breviari. Els demés són probablement als folis que manquen.]

18. [Salms penitencials] [Salms 6, 31, 37, 50, 101, 129 i 142 de la Vulgata]¹⁴⁹.

// 47r Domine, ne in furore tuo arguas me neque in ira tua corpias me. Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum, sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, et anima mea turbata est valde, set tu, Domine, usquequo? Convertere, Domine, et eripe animam meam, save (sic) me fac propter misericordiam tuam. Quoniam non est in morte qui menor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? Laboravi in genitu meo, lavabo per singular tibi? Laboravi in genitu meo, lavabo per singular noctes lectum lacrimarum // 47v/ incis meis stratum meum rigabo. Turbatus est a furore oculus meus: in veteravi inter omnes inimicos meos. Discedite [sic] a me omnes inimicos meos, qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus meis Exaudivit Domine (sic) deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit. Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur et erubescant valde velociter.¹⁵⁰

Beati quorum remise sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui non imputa // 48r¹⁵¹ (Jhs) vit Dominus peccatum, nec es in spiritu eius dolus. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa [sic] mea dum clamarem tota die. Quoniam die ac nocte gravata est super me

manus tua: conversus sum in erumpua mea, dum confringitur spina. Delictum meum cognitum tibi fuit: (sic) et iniusticiam non abscondi. Dixi: confitebor at versus me iniusticiam meam Domino; et tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit at de omnis sanctus in tempore oportuno. Veruntamen in diluvio aquarum ad Deum proximabunt (sic). Tu es refugium meum a tribulationes name.¹⁵²

// 49r Quicumque dedit in exultationem meam acior cum dentibus me ... (...) ¹⁵³ com coman a Nostro Senyor Déu i al Sant Jasús, loat e beneyt fo lo ventra qui'l dux al fust e la flor, mosèyer Sent Pera, mosey Sent Pau quin gort de tot pecat mortal i em mata-n via e-n carrera axí com Nostro Senyor si més anys de trenta e tres que jo no sia (...) gat ni pres, ni pres ni de n... a les noves asconies¹⁵⁴ ni lam... a sany no sia escampada, capel de Nostro Senyor aquey (...) ¹⁵⁵

19. [Oració contra els pecats mortals]

// 53r De aquesta oració avets DCCC M^a (sic) ayns de perdons per los pecats mortals e per lo temps perdut, si devotament la dafts.¹⁵⁶

Senyor meu Jhesus Crist per amor de aquell gog¹⁵⁷ lo qual la molt amada mara tua Madona Sancta Maria, quant ha ella aparagist en aquella molt sagrade nit de Pasque, e per lo gog que aguís cont te vist glorificat per claradat de aquella divinitat, que m'il·lumines dels set dons del Sant Sperit, per so que yo puxe complir la tua volentat tots los dies de la mia vida.

Digats II Pater Noster ab Ave Maria.

// 53v Fi de: Hun Déus omnium Conditor et Redemptor (sic) animabus famulorum famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum, ut indui greciam [gratiam] supplicationibus consequantur: Qui vivis et regnas Deus, in secula seculorum Amen. Fols. 54-55r en blanc.

152 Text aproximat del Salm 31 de la Vulgata, segon dels salms penitencials del Breviari.

153 Ratlles il·legibles.

154 Mot de difícil lectura. Lligó conjuntural.

155 Els "salms penitencials", que es troben al Breviari en forma de pregrària, són 7: els salms 6, 31, 37, 50, 101, 129 i 142, segons el text de la Vulgata. Van precedits i seguits d'una antifona que diu així: *Ne reminiscaris, Domine, delicta nostra vel parentum nostrorum, neque vindictam sumas de peccatis nostris*. Aquesta és la pregrària el text de la qual es reproduïx parcialment aquí: la resta dels salms són il·legibles, i n'ometem el text, que ja és prou conegut.

156 Ratllat: "Molt clamet e de mi e..."

157 Gog. Les Homilies d'Organyà, transmeten també "gog".

147 Recordar.

148 Els qui erren. Del llatí *errantes*.

149 Dom Columba Batlle ha estudiat un recull d'usos supersticiosos dels salms. Veg. bibliografia.

150 Text aproximat del Salm 6 de la Vulgata, primer dels 7 salms penitencials.

151 Fol. 48v en blanc.

// 55v Hi ha un cercle coronat d'una creu (a la part inferior actual i amb una estrella, inscrita de 8 punxes. La que està sota la creu queda en blanc i, seguint la direcció de les agulles d'un rellotge, cada una té la següent inscripció:

Aixaloc	Xaloc
Mig	Migjorn
Labex	Llebeix
D	D (?)
Mestre	Mestral
Terré	Terral
Grech	Garbí

"Rosa dels vents",
tal com apareix a la fi del manuscrit.

II.El segon llibret de Can Borrell

1.[20]. Lo trepassament¹⁵⁸ de la Verge Maria¹⁵⁹

Lletra de mitjans segle XV¹⁶⁰

// f.1r Así comensa lo trepassament¹⁶¹ de la Verge Maria e lo reculliment de aquella e diu que tota persona qui'l dirà ho'l farà dir, ho ab si ho'l portarà ab bona devoció ni remembrança, no li cal haver pahor del diabbla, ni de neguna cosa qui mala sia o no li cal tembre¹⁶² de sos enemichs que no li poran fer mal ni dan, ni de yra de senyor. E qui'l dirà tot jorn una veguà, lo jorn abans que moyrà veurà la Verge Maria, e li dirà quont se axirà de quest mont, e de tres dies abans li darà e li manifestarà la sua mort, e tota dona qui vage de parts¹⁶³ e'l tindrà sobre si, no li cal aver pahor que moyra del part, ni haurà l'infant mort (.....) foll entra (.....)¹⁶⁴
//lv porà pendra mal, e si neguna persona avia lo mal esperit dins lo seu cos, que, prestament que lli auran dita la present, prestament tan prest se'n yrà espeventablement,¹⁶⁵ que may no'y tornarà. E comensa axí:

[Maria al temple] En aquell temps que nostra dona Sancta Maria era en Jherusalem e preguave en lo temple de Jhesu Christ (lo seu car fill de Jhesu Christ), que lli fes a saber quont axiria d'equest segla, e sobtosament vení del cel l'àngel Sent Guabriel, e saludà-la molt dolsament a la Verge Maria e dix-li: "Ave, plena de gràcia nostro Senyor" (.....) e dix-li la Verge Maria: "donats-me'n rahó del meu fill" e dix-li lo àngel: "Sàpias, Verge Gloriosa, que lo vostro car fill ha oydes les vostres sanctes preguàries; e mane-us que, de si a tres dies, pasarets d'equest segla en l'altre; envia-us per mi aquesta palma en senyal de dit pasament". E la palma era pus resplendent que negun siri cremant.

[Segona intervenció de l'àngel Gabriel] //

2r. E dix-li altra veguada àngel: "sàpias, Verge

158 També conegut per *dormitio*, adormiment, *pausatio*, repòs, *transitus*, etc. R. Ginard en *El Cançoner popular de Mallorca* (1981, p. 72) comenta que sa mare encara li havia ensenyat una oració sobre el sant traspàs de la Verge.

159 Lletra de mitjans segle XV. Nota de Carreras Candi.

160 Nota de Carreras Candi.

161 Carreras Candi llegí "passament", d'on el títol del seu treball.

162 Témer.

163 Es curiós aquest plural.

164 Fragments il·legibles, borrrats per la humitat.

165 Espantosament. Mot documentat a la *Crònica* de Jaume I.

Gloriosa, que en lo vostro pasament serán tots los apòstolls, e uns dels vostros dexebles qui lo-us denonciarà lo vostro reculiment, e-y serán tots los parents e amichs". E quont la Verge Maria hoý que-llos apòstolls seran a son pasament, fou alagrade molt alegre e pres la palma en la mà que l'àngel li avie presentada e ysqué's del temple e anà-se'n a Montycion¹⁶⁶ alà hont era la sua casa e intrà-se'n dintra la cambra ab molt gran alagria e vestí's de vestadures de sapultura e prè's la palma en la mà // **2v** que l'àngel li avia presentada, e comensà Déus a loar e preguar lo seu car Fill Jhesu Christ que lli donàs la benedició sua e que lla guardàs de temptació e de vició del diable quont se pertiria d'equest segla.

[Arribada de l'Àngel. Presència de sant Joan] E sobtosament vench veu del cel, e dix-li: "Verge Gloriosa, totes les gràcies vos són otorguades per lo vostra car fill Jhesu Christ". Encontinent que la Verge Maria ach dich asò, mosenyor Sent Johan tocà a la cambra // **3r** de la Verge Maria e intraren dintra la cambra hon era la Verge Maria e saluda-la molt dolsament, dient-li: "Ave plena de gràcia, Nostro Senyor és ab tu". E dix-li la Verge Maria: "Fill Johan, lonch de tems m'as laxade que jo no te vist; membre't del meu senyor, ton mestra, qui-m comanà a tu lo jorn que los jueus l'om prengeran e-l me posaran en la creu." E cont Sent Johan hoý asò que la Verge Maria li dix, comensà a plorar e sospirar fortment, per so quont tant de temps avia lexade la Verge Maria per lo trespasament que devia fer, e dix tot plorant: "Mare de Déu, jo no he pogut alra¹⁶⁷ fer más que-m manats que fasa per vós". "Fill¹⁶⁸ Johan, dix la Verge Maria, // **3v** que-m gordeu lo meu cos cont seré pasade d'equest segla en l'altro, car¹⁶⁹ han dit los jueus que si tròban lo meu cos mort, que ells lo cremaran si-ll poden aver, per so quont lo meu Senyor volch pendra carn e sanch ab mí. E dix mosenyor Sent Johan que era molt content ab que-y fosen tots los apòstolls.

[Arribada dels apòstols] E, acontinent que mosenyor Sent Johan hach dit asò, tots los apòstolls foren apleguats sobtosament denant la cambra de la Verge Maria, e saludaren-se los uns ab los altres molt humillment; e dix Sent Pera a Sent Pau que preguàs per aquesta quosa e dix Sent Pau que ho faria: "car tu est // **4r** mestra de nós, pregua per tots que la gràcia de

Déu sia ab tots nosaltres". Quont Sent Pera hoy asò agonollàs en terra e alsà les mans e los ulls al cel e feu aquesta oració o preguària: "A tu, Senyor meu Jhesu Christ, qui estàs sobre lo cel e la terra e veus tot quont és en lo cel e an la terra e-n abís, tu estén les mans tuas en remembranza de la vera creu, preguan-te que-m demostràs perquè-m has fet venir así". Encontinent que mosenyor Sent Pera ach dit asò, mosenyor Sent Johan isqué defora la cambra de la Verge Maria e veé los apòstolls e saludà-los molt humillment, e dix mosenyor Sent Pera: "Johan, can és vengut así? E dix mosenyor Sent Johan: "viu¹⁷⁰ matí, jo hera en Aspaya,¹⁷¹ e ara som // **4v** m'a trobat así per voluntat de Déu ab un nòvol¹⁷² qui mi qua aportat".

[Diàleg dels apòstols i Maria] E tots los apòstolls entràren ensemps en la cambra de la Verge Maria, e saludaren-la molt dolsament dient-li: "Ave, plena de gràcia, Nostro Senyor és ab tu". E dix-lus la Verge Maria: "La gràcia ojats del meu fill, car"...¹⁷³ E dix-lus la Verge Maria: "Mos fills cars, com sots venguts así?". E dix mosenyor Sent Pera, primer: "Mare de Déu, jo-us ho diré: "sapiats, Verge Gloriosa que vuy ma[trí]¹⁷⁴ jo era en Tioxa¹⁷⁵, e ara som-ma trobat así per voluntat de Déu ab un nòvol qui mi gua aportat". E tots los l'atres ensemps // **5r** respongueran que ells no sabían com eran venguts así, mas que cresian que era estat voler de Déu e dits apòstols afiguerant-se¹⁷⁶ denant dintra la cambra de la Verge Maria, entorn e prop de la Verge Maria, e dix-los: "siapiat¹⁷⁷ molt honrats e fills cars, que vuy matí a hora de tèrcia vindrà lo meu car a rebra la mia ànima e pujar-la en lo cel ab la sua sancta compaya, car axí mo dit Sent Guabriel quont mi presentà aquesta palma en senyal del dit pasament."

E la palma era pus resplendent que negun siri cremant; e dix-los la Verge Maria // **5v**: "Aquesta palma mi farets portar quont portarets lo meu cos a la sepultura denant lo lit del moniment¹⁷⁸". E, quont los apòstolls hoýran asó que la Verge Maria los dix, fòran molt alagrats e feèran gràcias

166 Montsió.

167 Altra cosa.

168 Repetit al marge inferior

169 L'original diu "cor". Corregim segons sentit.

170 Vull.

171 Espanya.

172 Núvol.

173 Manca text, detall aquest que ja va advertir Carreras Candi.

174 Entenem que ha de dir "matí".

175 Antioquia.

176 Venir en coneixença.

177 Sapiats.

178 Monument.

a Nostro Senyor Déu de la gràcia que'ls avia feta, qui an equell loch los auia aportats per lo trespasament que la Verge ma devia fer; e con los beneys apòstols agueran dit asà, vench molt gran claradat del cel, major que'l Sol, e aquí fou lo Salvador de tot // 6r lo mont, ab tots los àngels e arcàngels, cantant ab molt gran alagria de molts hodós¹⁷⁹, e lauós se partí la ànima del cos e la se'n pujà en la glòria de Paradís e los apòstolls qui estauen ab lo moniment e ab la Verge Maria, agueran gran pahor e caygueran en terra stremordits e quont se levàran trobàran lo cos dintra lo moniment e ab bells cants e ab gran alagria prengueran-lo ab bell coll e portaren-lo en la val de Gesofat¹⁸⁰.

[Presència dels jueus] E quont los falsos jueus¹⁸¹ vèran portar lo cos de la Verge Maria a soterrar, digueran: "laxerem nosaltres lo cos en poder de aquells qui són ene // 6v-michs nostros, ells e lus senyó? Fasam que cremen lo cos ab gran foch!" E tot aquell parlament fou ordonat per boca del malvat diable. Mas Nostro Senyor no volch que la sua Mare fos aontà¹⁸² ni escarnide; en aquella ora lo beneyt Senyor envià gran tribulació entre ells, que¹⁸³ tots tornaren sechs, e un fals jueu si volch esforsar e posà les mans sobre lo moniment per endorocar-lo, e per voler de Déu les mans se tingueran ab lo moniment que no les pogué levar fins alà hont¹⁸⁴ ho pasaran lo moniment: e lo jueu // 7r per gran dolor que pesave preguà Jhesu Christ e al sant cos que'l desliuràs, que crestià hes volia fer e los apòstols que hoyran que crestià hos volia fer, feàran preguàries a Déu e al sant cos, que'l desliuràss. E per voler de Déu fou desliurat e batajàs, e fou bon crestià de qui avant.

[Jesús puja la seva mare al cel] E los apòstols, tenent lo sant cos de la Verge Maria molt honradament tres dies e altres jorns, vench molt gran claradat del cel e gran resplendor, e lavós tornà la ànima de la Verge Maria en lo cos, e lo seu preciós car fill pujà-se'n la sua mare gloriosa en cos e en ànima alt en la glòria // 7v de Paradís ab molt grans alegrias, ab precioses cortinas deurades, ab molts grans cants de àngels denant la Verge Maria e lo seu preciós car Fill asech-la

en la dreita part de Déu lo Para e coronà-la de una preciosa coro[nal] de XII estelas per los dotza guoys com plus que ella hach del seu car Fill Jhesu Christ.

¹⁸⁵E dix Déu de la sua preciosa boca: "qui aquest pasament de la mia mare gloriosa tinrà ab si, no porà morir a mala mort, ni en batalla no serà nafrat, ni lli cal aver pahor del diable, e tota dona qui vage de parts // 8r e la tingua ab bona devoció, no li cal auer pahor que moirà del part, ni aurà l'infant mort, ni contret¹⁸⁶, ni mut, ni sort ni endemoniat, ni lunàtich, ans vindrà a salvament". E com la Verge Maria hoy lo preciós dó que lo preciós Fill li hach donat, ella hent fou molt alagrade¹⁸⁷ e preguà per nosaltres, si som posats en tribulació la Verge Maria hens ajuda: plàsia-li per la sua¹⁸⁸ mercé que'ns do guoig e alagria en equest món, e an l'altro glòria de Paradís, vide perdurable. Amén.

(Axi plàsia a la gloriosa Verge Maria que de nit e de dia ens vulla tenir en sa custòdia) //

[Sant Tomàs] // 8v Devets saber que lla hora que llos sants àngels se'n pujaven lo cos de la Verge Maria en lo cel, Sen Tomàs venia de terra de Judea, e quont fou mont Holivet hoy los àngels cantar e alegrar mol dolsament que se'n pujaven la gloriosa Verge Maria al cel; alsà los ulls al cel e viu la Verge Maria que los sants àngels se'n pujaven al cel, e dix-li: "Ho Verge Maria, gloriosa mare de Déu, jo tinch que plorar e que sospirar que jo, Verge Maria, no sia estat al vostro pasament e // 9r e cum m'era enveyt¹⁸⁹ a la vostra nativitat e la resurrecció del vostro car Fill; e ara que jo no sia estat al vostro pasament, jo tinch que plorar e que sospirar". E la gloriosa Verge Maria hach-na piatat e tremès-li la sua santa sinta¹⁹⁰, la qual los sants apòstolls li senyiran al seu pasament; e Sent Tomas pres-la e mès-la al sint, e anà-se'n en la val de Gesoffat¹⁹¹ alà ont los sants apòstolls¹⁹² tenían lo sant cos de la Verge

179 Entre perfums olorosos, odorífers.

180 Josafat.

181 L'atac jueu recorda els elements de la passió de Jesucrist.

182 Aontada, ratllat "O". Afrontada, d'una manera honrosa.

183 Al marge hi ha dibuixada una creu.

184 Ratllat "la mare".

185 Al marge llegim "Jhs...".

186 Privat de moviment parcial o total del cos.

187 Ratllat: "e pres la palma en la mà".

188 Ratllat "tua".

189 M'era envejat.

190 Recordem que la catedral de Tortosa, dedicada a l'advocació de la Mare de Déu, conserva la cinta amb què fou cobert el taüt de Maria durant el temps de la seva mort. Aquest cinyell és el que llegendàriament va donar a sant Tomàs, com a prova, en el moment, en què pujava cap al cel. Segons aquesta tradició, l'any 1178, la mateixa Verge hauria baixat a la Catedral de Tortosa a oferir aquesta penyora.

191 Ratllat "Gesoflat".

192 Ratllat "li senyiren".

Maria; e dix-los Sant Tomàs: “De vo sal¹⁹³ amichs e companys”. E dix Sent Pera: “Tomàs, sertes vós tenits gran tort com no sots estat al nostro pa // **9v** sament de nostra dona Santa Maria, car ja tostemps faés las coses contràries; car ja com nostra mestre Jhesus Christ resucità e pres mort e paciò, no volgués creura entrò que vós ho veés ab los vostros ulls e ab les vostres mans tocàs les nafres”. “Amics e companys”, dix Sent Tomàs, “jo e vista la Verge Maria pujar al cel”.

[**Presència dels apòstols**] E los apòstolls se pensaven que la Verge Maria fos al moniment, e digueran tots: “Anem veura al moniment si y serà la Verge Maria,”. E foren al moniment e la sant cos no y//**10r** fou. E digueran: “Fasam gràcias a nostro Senyor Déu Jhesus Christ, qui a resucitada la Verge Maria”; car en aquella hora que fou la gran resplendor, que nos cayguèm en terra estremordits, lavós resucità la Verge Maria”. E dix Sent¹⁹⁴ Tomàs: “Tots me cuydàvets fer gran honta¹⁹⁵, mas, si’m volets creura, jo us diré veritat: Sapiats, companys, que vuy matí jo venia de terra de Judeya, e cont fuý al mont Holivet, hoy los àngels cantar e alagrar molt dolsament que se’n pujaven la gloriosa Verge Maria al cel; e jo clemillia-me¹⁹⁶ que vós la sua pietat // **10v** qui-m donàs la benedicció sua. E la gloriosa Verge Maria hach-ne pietat e tremès-ma la sua santa sinta, la qual vosaltres li senyits al seu pasament”. E Sent Tomàs trast la sinta del sincht¹⁹⁷, e dix als apòstolls: “vejats si ygua¹⁹⁸ negun qui lla conegua”. Exí que tots los apòstolls demanàren perdó a Sent Tomás. E dix-los Sent Tomàs que perdonave a tots, e que de Déu li fos perdonat. E axí cascú d’ells abrasàran-se e prengueren comiat, e pertíren-se del loch hon eran e tornaren-se’n per los lochs e preycar la fe catòlica// **11r** de Jhesus Crist per convertir totes les gens que coneguésen Jhesus Christ e les sues hores.

Así es complide la Asunció de la Verge Maria: plàsia-li que-m dò guoig e alegria en equest món, e an l’altro Paradís. Amén. *Finita*

2. [21]. [Oració contra els perills de la mort]

(Aquesta oració és de la Verge Maria, e a aytal propietat: que tota persona qui la digua hol·la fassa dir hol·la port ab bona devoció, no li cal aver pahor que moyra a mala mort e tota // **11v** dona qui vage de parts e la tingua sobre sí, no li cal aver pahor que moyra del part, ni aurà l’infant mort, ni afollat de negunes membres, ni’s porà afollar ni lli cal aver pahor de mals sperits; e si neguna persona serà endemoniade e que li ligen aquesta oració V veguades, lo mal sperit se’n ayrà espeventablement¹⁹⁹, e no porà morir en ayga, ni en foch ni en batalla; no porà morir sens confe // **12r** ció e serà gordat de tot perills.

(Aquesta oració fou trobade sobre lo sant sepulgra de la Verge Maria, e diu axí:)

Jhesus Christ, fill de la verginitat e fill de la diuinitat trinitat de Déu, hogés-mi fill de la Verge, escolta-mi Salvador de tot lo món, ajuda-m’i santa Maria, mare de Déu, dona molt piadosa, beneyta e digna de tota honor he leor, preguau per mi, belesa dels àngels, flor dels patriarcas, desig dels profe// **12v** tas, tresor²⁰⁰ dels apòstols, temple dels preveres, escala de tots los sants, honrament de les vèrgens, preguau per mi a ver comensament. Sens fi ajau mercè de mi hoxalsament²⁰¹ sobra las companyas dels del mal pasat, present e sdevenidor, no-m desempares en aquella ora de la mort espeventable, cont la mia anima exirà del meu cos, o dona gloriosa; conforta’m en aquella ora del judici, perquè jo pusca venir a les portas de Para // **13r** dís denant lo teu car fill Jhesus Christ que-m sia digna de posayr sens fi ab el en la glòria de Paradís. O Verge coronade!, ajude’m del mal pasat, present, esdevenidor, no’m desemparas; ho stel·la de Déu, porta de Paradís, palau de Jhesus Christ, templa de Déu, estrella de la mar, glòria de Jherusalem, alegria divinal, consolació sens fi, ajau mercè de mí, ho dona molt santa, esposa de Jhesu Christ, port de saluts, flor sots per natura, pomer del cel, pont dels alaments, esperansa dels desconsolats, font // **13v** de piatat, cap de tota virginitat, saviesa e templa e palau alà hont está la deytat, ho virtut hy belesa de totas criaturas, bresca, dolsor, promesa és de saluts, remey és de dolós, en vós repòsan tots los treballs, en vós se aconsòlan totas criaturas, en vós servexen tots los àngels ho arcàngels, ho dona misericordiosa!, ab aquells teus ulls tant misericordiosos, gira-los ves mi, illumina’m de

193 “Déu vos salvi”.

194 Ratllat “do”.

195 Afront.

196 Lectura poc clara per defecte del copista: “clama?”.

197 Cinyell.

198 “Hi ha”.

199 Espantosament.

200 Ratlla “tresol”.

201 Excelsament.

gràcia, Verge humill en les tues mans comans la mia anima e'l meu sperit. Amén. // JHESUS CHRISTUS.

3. [22]. [Oració] 14r (Aquesta oració és bona a tota dona qui sia encaraguade²⁰², que la port ab bona devoció e nos porà afollar e diu axí:)

+ Jhesús. Anna hach Santa Maria. Santa Elisabet hach Sent Johan Baptista, e Sancta Maria hach nostro Senyor. Maguor aguer, aguor magor, guallis maguor, agor guallis, guallis maguor. Jhesus autem tranciens per medium illorum ybat."Jhesus Natzaenus, rex Judeorum" titulus triumfalis, miserere mei, Crux Guaspar, crux Baltazar, crux Melcior, acganto agalta, agula edificich flos. // 14v Erit²⁰³ tanquam lignum quod planctum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo; et folliam eius non defluet, et omnia quecumque autem quod faciet prosperabuntur. Amén.

4. [23]. Altra oració provade. Deus havant e jo après, e la vera creu santa de ciprer, un²⁰⁴ Jhesu Christ pres mort e paciò. Lo mantel de la Verge Maria m'abrich la nit e lo dia. Ab la let de la Verge sia jo muyat, ab lo mantell de la Verge Maria sia jo abriguat. Las claus de mossèn // 15r Sènyer Sent Pera hora tanqua devant e derera, e devant Sent Pera²⁰⁵ e Sent Johan. De qui és aquest camí?, de mossèn Sent Martí. De qui és aquesta via?, de madona Santa María. Tant de mal prengua jo en aquest camí ni en aquesta via com feu Jhesu Christ fill de Déu viu al ventra virginal de la gloriosa Verge Maria.

4. [24]. Altra oració apropiade. Nam²⁰⁶ ci ambulauero in medio umbre mortis, non tiembo mala quoniam tu // 15v mecum es. Nam ci ambulauero in medio tribulacionis uniuersi cabis me super inimicos meos extendisti manum tuam et saluum me fecit dextera tua.

5. [25]. [Oració per a les parteres]²⁰⁷ Aquesta oració és molt apropiada a totes coses e anamichs e ha donas de part e moltes altras propietats; e diu axí:

Benedictio²⁰⁸ Deus Patris cum angelis suis sit super me, amen. Benedicchio Jhesu cum amnibus apostollis suis sit super me amen. Benedicchio Sancte Marie cum filio suo sit super // me, 16r Amen. Benedicchio Ecclesie Sancte Catholice sit super me, Amen. Benedicchio sancte Catharina sit super me, Amen. Ego autem constitutus sum rex abeo super Sion montem sanctum eius. Predicacionis, preceptum eius. Mare de Déu, care de pedrasiats²⁰⁹ garde mi. Mare digna e honrade, regina del cel, no-m vulats desemparrar exí, cum sana e sal// 16v va portets lo teu preciós e car fill, e'l desliurets axí sana e salva, lo posca jo desliurar la mia persona (e lo que jo aport) sens tot perill. Amen. Angelina²¹⁰ seruenta de Déu.

Una de les pàgines del manuscrit.

202 Encaraguade: encarregada (embarassada).

203 "Erit... Amén". El text correspon al del Salm 1 de la Vulgata.

204 On.

205 Versos del *Parenostre del Llop*, molt deturpats, amb fragments rimats. Veg. l'edició en J. Massot, "La literatura religiosa de l'Edat Mitjana", *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, 1976, p. 278. Veg. també *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, XXVI (1916), 157-158.

206 Text del salm 22 de la Vulgata.

207 J. M. Roca en el treball *Johan I y les supersticions...*, recull aquesta superstició *Per partu mulieris*: «Pariditur in terra Dominis omnipotentis olimphi hec nova progenies excelso mitritur alto». «Digues a l'orella dreta de la dona tinent la sua mà dreta aquests noms .on ysan. Tetrigamaron», p. 126.

208 Text de diversos versets del salm 90 de la Vulgata.

209 "Care de perdasats", curadora dels desgraciats.

210 "Angelina". Aquesta era potser la persona que posseïa aquest quadern d'oracions.

Bibliografia

- AADD, Món i misteri de la festa d'Elx. València: Generalitat Valenciana, 1986.
- ARGEMÍ, Aureli, "El Misteri d'Elx en el context del culte cristià", en *Món i misteri de la festa d'Elx*. València: Generalitat Valenciana, 1986, p. 79-86.
- BARNAY, Sylvie, *El cielo en la tierra. Las apariciones de la Virgen en la Edad Media*. Madrid: Ediciones Encuentro, 1999.
- BAUCELLS, Josep, "El relat de l'Assumpció de Maria i la formació religiosa popular en la baixa edat mitjana", *Revista Catalana de Teologia*, VIII/1, p. 161-190. [A més de l'estudi hi ha la transcripció de la narració del Pujament, de dos còdexs de l'Arxiu Capitular de Barcelona]
- BAYERRI, Enrique, "El misterio de la Asunción de María en la liturgia hispana medieval", *Estudios Marianos*, 1947, p. 381-402.
- BOHIGAS, Pere, *Miracles de la Verge Maria. Col·lecció del segle XIV*. Barcelona: s.n., 1956.
- , "Notes sobre l'antic teatre català", *Aportació a la literatura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982, p. 334-335.
- BORRELL, Agustí, i Armand PUIG (ed.), "Apòcrifs assumpcionistes", en *Apòcrifs del Nou Testament*. Barcelona: Proa, 1990, p. 327-347.
- BUSQUETS I MOLAS, Esteve, *Oracions, eixarms i sortilegis*. Ripoll: Edicions Maideu amb la col·laboració d'Edicions Terra Nostra, 1985.
- CALDENTEY, Miguel, "La Asunción de la Virgen en los escritores catalanes de la Edad Media", *Estudios Marianos*, 1947, p. 429-453.
- CÀMARA I SEMPÈRE, Hèctor, *La Mare de Déu en el Flos Sanctorum Romançat (1494)*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant, 2010.
- CIFUENTES, Lluís, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona / Universitat de les Illes Balears, 2002.
- COLLELL, Jaume, *Catalunya a Palestina*, Barcelona, Impr. Subirana, 1900, vol. I., p. 30-36.
- COROMINAS, Joan; Charlotte S. MANEIKIS-KNIAZZEH i E. J. NEUGAARD, *Vides de sants rosselloneses*. Barcelona: Fundació Vives i Casajuana, 1977.
- CULIANU, Ioan P., *Más allá de este mundo: paraísos, purgatorios e infiernos. Un viaje a través de las culturas religiosas*. Barcelona: Paidós, 1993.
- GRAFF, H., *Maria. La Mariología a través de la Historia*. Barcelona: 1968.
- GRIERA, Antoni, *Literatura popular*, Sant Cugat del Vallès: Institut Internacional de Cultura Romànica, 1967.
- HERRÁN, Laurentino María, "Santa María en los 'Flos sanctorum' del siglo XVI", *Scripta de Maria*, 4, p. 211-261.
- HUERTAS I VIÑAS, Ferran, "La cançó popular en el teatre nadalenc medieval", *Actes de l'Onzè col·loqui Internacional de llengua y literatura catalanes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat-AILC, 2000, p. 179-181.
- JULIÀ MARTÍNEZ, Eduardo, "La asunción de la Virgen y el teatro primitivo español", *BRAE [Boletín de la Real Academia Española]*, XLI (1961), p. 179-311.
- LLOPART, Estanislao, "Los orígenes de la creencia y de la fiesta de la Asunción en España", *Estudios Marianos*, 1947, p. 155-197.

- MASSIP, Francesc, *Teatre religiós medieval als Països Catalans*. Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona / Edicions 62,
- , *Maria, dona, Deu vos sal*. RIALC [Repertorio informatizzato dell'antica lirica catalana]. URL: < <http://www.rialc.unina.it/0.83.htm> > [text a partir de l'ed. de Carreras Candi]
- MASSOT I MUNTANER, Josep, “Notes sobre la supervivència del teatre català antic”, *Estudis Romànics*, XI, 1962 [1967], p. 49-101.
- Molar, Nolas del. Veg. Rebull, Nolas
- OLIVAR, Marçal, *Obres menors de Bernat Metge i A. Turmeda*, Barcelona, Barcino, 1927.
- PARRAMON I BLASCO, Jordi, *Repertori mètric de la poesia catalana medieval*. Barcelona: Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 229.
- PERARNAU I ESPELT, Josep, “Activitats i fórmules supersticioses de guarició a Catalunya en la primera meitat del segle XIV”, *Arxiu de Textos Catalans Antics*, I, 1982, p. 47-78.
- PUIG, Armand et alii, *Apòcrifs del Nou Testament*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya / Fundació Enciclopèdia Catalana, 1990.
- [REBULL, Nolas del] Nolas del Molar, “Nuevo manuscrito de los ‘Amonestaments’ de A. Turmeda y otros textos”, *Pyrene*, VI (1954), p. 1265-1880.
- REBULL, Nolas (ed.), *Llegenda àuria de Jaume de Voràgine* [Iacopo da Varazze]. Olot: 1976.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep, “El teatre assumpcionista de tècnica medieval als Països Catalans”, *Estudis Universitaris Catalans*, XXVI, [= Estudis de llengua... oferts a R. Aramon i Serra, IV]. Barcelona: Curial, 1984, p. 239-278.
- SHEA, George W., “Historia de la Mariología en la edad media y en los tiempos modernos”, en J. B. Carol (coord.), *Mariología*, M. Á. G. Careaga. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1965, p. 265-306.
- VICENS, Maria Teresa, *Iconografia assumpcionista*. València: Generalitat Valenciana, 1986.
- VIVES, Josep, “Un llegendari hagiogràfic català”, *Estudis Romànics*, X, p. 255-271.